

SIBELIUS-AKATEMIA

Tiivistelmä

Kirjallinen työ

Työn nimi Kuoro jumalanpalveluksen tekstien välittäjänä: Tuomo Nikkolan näkemyksiä ja sävellyksiä	Sivumäärä 55+4
Tekijä(t) Taru Pisto	Lukukausi Kevät 2013
Koulutusohjelma Kirkkomusiikin koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto
Osasto Kuopion osasto	
Tiivistelmä Kirjallisessa työssä on tutkittu Tuomo Nikkolan näkemyksiä kuoron roolista jumalanpalveluksessa sekä kartoitettu hänen jumalanpalveluskäyttöön säveltämänsä kuoromusiikkia. Materiaali on rajattu koskemaan jumalanpalveluksen teksteihin kiinteästi liittyvää musiikkia. Kuoromusiikiksi on katsottu perinteisen määritelmän lisäksi sellainen musiikki, jossa kuoro voi tukea seurakuntaa esilaulajana tai solistiryhmänä. Tuomo Nikkola oli mukana valmistelemassa v. 2000 käyttöön hyväksyttyä jumalanpalvelusuudistusta. Prosessin aikana hän kirjoitti ison määrän liturgista musiikkia ja täydensi työtä vielä myöhemmin julkaisemalla koko kirkkovuoden kattavan psalmikokoelman. Työ pohjautuu suurimmalta osin Nikkolan haastatteluihin ja häneltä saatuihin sähköpostiviesteihin. Suuri merkitys on myös niillä ajatuksilla, joita hän minussa jo opiskeluaikana herätti. Halusin yhdistää kirjallisessa työssäni kanttorin työn kulmakivet: jumalanpalveluksen ja kuorotoiminnan. Tavoitteenani oli paneutua johonkin, josta olisi käytännön hyötyä minulle itselleni ja parhaassa tapauksessa muillekin. Työ selvensi minulle konkreettisesti, miten kuoro voi elävöittää jumalanpalveluselämää ja mistä materiaalia löytyy. Olemassa oleva käyttökelpoinen musiikki jää harmillisen usein pelkästään tekijän itsensä tietoon tai kanttorien kaappien kätköihin.	
Hakusanat kuorot, liturginen musiikki, psalmit, messumusiikki, 1900-luku, 2000-luku	
Muita tietoja	

KUORO JUMALANPALVELUKSEN TEKSTIEN VÄLITTÄJÄNÄ

Tuomo Nikkolan näkemyksiä ja sävellyksiä

Taru Pisto

Laaja kirjallinen työ, 5p23

Taideyliopisto

Sibelius-Akatemia

Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä

Kuopion yksikkö

2013

SISÄLLYS

1 Johdanto	3
1.1 Tutkimuskysymys ja -metodi.....	4
1.2 Aikaisemmat tutkimukset.....	5
2 Tuomo Nikkola	6
2.1 Kanttori	8
2.2 Kuoronjohtaja	8
2.3 Opettaja ja koulutusohjelman johtaja.....	10
2.4 Säveltäjä	11
2.5 Seurakunnan ja kirkon jäsen	13
3 Kuoro jumalanpalveluksessa	14
3.1 Historiaa.....	15
3.2 Kuoro nykyisissä kirkkokäsikirjoissa	20
3.3 Kuoron tehtävät jumalanpalveluksessa.....	22
3.4 Teksti- ja sisältölähtöisyys.....	23
3.5 Kuoron monipuolinen käyttö.....	24
3.5 Jumalanpalveluskäyttöön sopiva kuoromusiikki.....	26
4 Nikkolan jumalanpalveluksen teksteihin säveltämä ja sovittama kuoromusiikki.....	28
4.1 <i>Kirkkovuoden antifonit</i> -kokoelma	30
4.2 Virsikirjan jumalanpalvelusliitteen lisämateriaali	33
4.2.1. Messusävelmistö	33
4.2.2 Jumalanpalvelusten lauluja.....	38
4.3 Kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelukset.....	40
4.4 Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto	43
4.5 <i>Jäälin messu</i>	47
5 Lopuksi	49
Lähteet	52
Liitteet.....	56
Liite 1. Tuomo Nikkolan sävelmät v. 1986 virsikirjassa.....	56
Liite 2. Tuomo Nikkolan sävelmät <i>Jumalanpalvelusten kirjassa</i>	57
Liite 3. <i>Jäälin messun</i> ordinarium-sävelmät	58

1 Johdanto

Tieni musiikin ammattilaiseksi ei ole ollut itsestään selvä, vaan se tuntuu enemmänkin onnellisten sattumien summalta. Musiikki tuli varteenotettavaksi vaihtoehdoksi vasta lukion viimeisenä keväänä ja kirkkomusiikki vielä paljon myöhemmin – ehdin olla pianonsoitonopettajana kymmenisen vuotta ennen kuin rohkaistuin ajattelemaan kanttorin ammattia.

Hengelliseen työhön kasvaminen vaati aikaa ja omien ajatusten selvittämistä. Tässä prosessissa Tuomo Nikkolalla oli tietämättään suuri vaikutus minuun. Opetin pianonsoittoa Oulun konservatoriolla ja tutustuin häneen sekä henkilökohtaisesti että yhteisten oppilaittemme kautta. Kirkkomusiikin opiskelijoista huokui poikkeuksellista antaumusta, yhteisöllisyyttä ja läheisyyttä. Ulkopuolisen silmin näytti siltä, että jokaiselle löytyi oma paikka eikä arvostus ollut kiinni tutkintojen arvosanoista. Tuomo oli tunnetusti kirkkomusiikin koulutusohjelman sielu ja hänen hyväksyvän asenteensa tuntien laitoin hakupaperit keväällä 2004 Oulun konservatorioon. Kanttorikoulutus oli siirtymässä ammattikorkeakouluihin ja tuolloin oli viimeinen mahdollisuus hankkia kanttorin pätevyys Tuomon opissa. Hänen lempeässä ohjauksessaan minulle muotoutuikin monen muun tavoin kanttori-identiteetti, jonka ohjenuorana on palveleminen ja yhteisen hyvän rakentaminen. Työssä voi ja saa kompuroida, mutta vaikuttimien pitää olla puhtaat ja päämäärän selvä.

Halusin yhdistää kirjallisessa työssäni kanttorin työn kulmakivet: jumalanpalveluksen ja kuorotoiminnan. Rajasin aiheen Tuomo Nikkolaan kolmesta syystä. Hänellä on ainutlaatuisen laaja näkökulma asiaan jumalanpalvelusuudistusta valmistelleen käsikirjakomitean musiikkijaoston jäsenenä, ja hän on jatkanut työskentelyä uudistuksen valmistuttuakin tekemällä koko kirkkovuoden kattavan psalmimusiikkikokoelman. Toiseksi, hänen laaja sävellys- ja sovitus tuotantonsa on ankkuroitu lujasti kirkon uskoon ja opetukseen sekä käytännön tarpeista nousevaan kysyntään. Kolmantena

syynä oli hänen henkilökohtainen esimerkkinsä siitä, että jumalanpalvelus on seurakunnan toiminnan ydin.

1.1 Tutkimuskysymykset ja -metodi

Tarkoituksenani on selvittää Tuomo Nikkolan näkemyksiä kuoron roolista jumalanpalveluksessa; käytetäänkö kuoroja sopivassa määrin, tarkoituksenmukaisesti ja monipuolisesti ja onko kuoron läsnäololla rakentava vaikutus? Mihin täytyisi erityisesti kiinnittää huomiota ja mitä voisi tehdä paremmin? Lisäksi pyrin selvittämään Nikkolan jumalanpalveluskäyttöön säveltämää ja sovittamaa kuoromusiikkia. Käytännön syistä materiaali on rajattu liturgisiin ja aivan erityisesti jumalanpalveluksen rakenteisiin liittyviin teksteihin sävellettyyn musiikkiin ja ns. vapaat teokset on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Jumalanpalveluksella tarkoitetaan tässä tavallista kirkkokäsikirjan mukaista messua tai sanajumalanpalvelusta ja kuorolla neliäänistä sekakuoroa joko säestettynä tai a cappella.

Työ pohjautuu suurimmalta osin Tuomo Nikkolan kotona 14.4.2012 käytyyn teemahaastatteluun. Toinen luku perustuu täysin Tuomon kertomaan ja kaikki suorat lainaukset ovat peräisin tästä haastattelusta. Keskustelu rönsyli välillä hyvinkin kauas, mutta kaikki puhuttu oli täyttä asiaa. Parin tunnin porisemisen jälkeen juotiin kahvit ja sitten taas jatkettiin. Yhteensä haastattelumateriaalia on vähän yli neljä tuntia. Tuomo antoi käyttööni hallussaan olevat aiemmin tehdyt häneen liittyvät kirjalliset työt, muuta kirjallisuutta sekä painettua ja painamatonta nuottimateriaalia. Lisäksi olen saanut tarkennuksia sähköpostin ja puhelimen välityksellä.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Kuoron tehtävistä evankelisluterilaisessa jumalanpalveluksessa on kirjoitettu jumalanpalvelusmusiikin ja jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä, mutta aiheesta ei ole tehty erillistutkimusta. Teologian tohtori ja musiikin maisteri Juhani Holma on tutkinut reformaatioajan liturgiikkaa ja hänen artikkelinsa Luterilaisen jumalanpalvelusmusiikin juurilla havainnollistaa kuorojen suurta roolia tuon ajan kirkkomusiikissa. Birgit Sarelinin Åbo Akademin teologisessa tiedekunnassa pitämän luentosarjan pohjalta kirjoittama *Musiken i kyrkan* (Åbo Akademis tryckeri. Åbo 2005) sivuaa aihetta säveltäjien ja teosesimerkkien kautta. Timo Ala-Vainio on tehnyt pro gradu -tutkielman kuoron merkityksestä suomalaisessa helluntaiseurakunnassa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuorotoiminnan historiaa löytyy parhaiten Suomen Kanttori-urkuriliiton historiikeista ja juhla kirjoista, mutta toimintaa tarkastellaan luonnollisesti ammattiyhdistystoiminnan kautta.

Nikkolan tuotannosta laajimmin on tutkittu toista messusävelmäsarjaa. Sen sävelsymboliikkaa ja sisältölähtöisyyttä ovat analysoineet Kalervo Pöykkö pro gradu -tutkielmassaan *Jos vielä lähemmältä mä voisin omistaa* (2007) sekä Katri Järvisalo-Hoffström tutkielmassaan *Sisältölähtöisyys ja vuoden 2000 messusävelmistö* (2002). Sisältölähtöisyys on keskipisteenä kahdessa Sibelius-Akatemiaan tehdyssä kirjallisessa työssä: Heidi Huhtalan *Tuomo Nikkola ja sisältölähtöisyys: Oulussa toimivan kirkkomusiikin säveltäjän ja kouluttajan näkemyksiä* (2007) ja Tero Ylösen *Tuomo Nikkola: Pieni urkukoraalikirja* (2006). Pirjo Huttu-Hiltunen on kirjoittanut opinnäytetyön *Tuomo Nikkolan lapsi- ja nuorisokuorosävellykset ja niiden soveltuvuus seurakuntien musiikkitoimintaan* (1991) ja Marja Ainalin Oulun seudun ammattikorkeakouluun tekemä opinnäytetyö *Kokkeilempa tappailla jonkunnäköstä sävelmää: Tuomo Nikkola kirkkomusiikin säveltäjänä ja sovittajana* (2008) Nikkolan musiikkituotannosta ansaitsee myös tulla mainituksi.

2 Tuomo Nikkola

Tuomo Nikkola syntyi 14.6.1947 pienviljelijäperheeseen Ylivieskan Raudaskylässä. Elämä oli vaatimatonta eikä musiikin harrastamiseen ollut mahdollisuuksia – radiokin laitettiin kiinni heti, kun sieltä tuli muuta kuin iltahartaus tai uutisia. Koulussa laulettiin virsiä ja harjoiteltiin yksiaänisiä kuorolauluja jouluihin ja kevätjuhliin varten, mutta vakituista koulukuoroa ei ollut. Viidennellä luokalla kuorosta laitettiin kaksi oppilasta pois: naapurin poika pelleili itsensä ulos ja Nikkola ei pysynyt äänessä. Lukion viimeisellä luokalla Nikkola sai laulutunteja Raudaskylän kristillisen keskikoulun ja lukion musiikinopettajalta Arvi Kytömäeltä. Tämä lahjakas ja hyväsydäminen mies näki Nikkolan ja hänen vanhemman veljensä Leon laulamisen halun ja hän pääsi kummankin ”seittosen laulajan” kanssa sangen hyviin tuloksiin.

Ylioppilaskirjoitusten jälkeen Nikkola oli vuoden väliaikaisena kansakoulun opettajana Haapavedellä. Hän vuokrasi pianon Tapani Tirilä vanhemmalta, hankki Bachin menuettien ja Kuhlaun sonatiinien nuotteja ja opiskeli pianonsoittoa itsekseen. Laulun opiskelu ilman opettajaa jätti tekniikkaan virheitä, joiden korjaamiseksi jouduttiin myöhemmin käyttämään paljon aikaa. Vanhemmat olisivat halunneet Nikkolan opiskelevan kunnon ammattiin, insinööriksi tai papiksi, mutta pojat hakivat yksissä tuumin Sibelius-Akatemiaan yleiselle osastolle laulu pääaineena.

Pääsykoematka oli luku sinänsä. Tuomo ja Leo lähtivät matkaan yöjunalla yhdessä nivalalaisen Tuomo Häkkilän (”komiääninen, varma pääsijä”) kanssa. Pitkä matka istuttiin ja nuokuttiin kovilla puupenkeillä. Helsingissä pojat menivät tutkailemaan paikkoja ennen seuraavana päivänä olevaa pyrkimistä. Akatemialle päästyään he huomasivat pääsykokeiden olevankin jo menossa ja oman vuoron olevan kohta käsillä.

Semmosessa pökkerössä asemalta sinne ja suoraan pääsykokkeeseen. Siinä sitä sitte laulettiin ja soitettiin. Ei se kumma, ku se meni mullaki se sonatiini poikki. Siihen vaikutti kyllä seki, että ku Leo oli minua eellä siellä ja sillä katkesi se menuetti. *Kaks renatööriä* minä lauloin.

Kaikki tuntui menevän pieleen; teoriakokeen melodiasanelu ja sointukuuntelukin olivat ihan uusia asioita. Pyrkimisen jälkeen Leo ja Häckilän Tuomo halusivat huvittelemaan Linnanmäelle ja mieli maassa olleen Tuomon ei auttanut kuin seurata perässä.

Surkuhupaisan pääsykoematkan aikana Nikkolaa tuurasi Haapavedellä vanha opettajatar Hilma Holske. Hilmalla oli iso ja kaunis puutarha, ja korvaukseksi Holske pyysi Nikkolaa avukseen puutarhatöihin. Hilmalle tuli Helsingin Sanomat ja kahvitauolla sanomalehdestä osui silmiin Sibelius-Akatemiaan hyväksytyjen luettelo.

Sekö se huomasi vai minä, että siellä oli mejän nimet Leon kans. Meillähän riemu nousi ja Hilma lähti niitten verryttelyhousujensa kanssa kauppa-autolle: "Nyt lähetään pullan ostoon!"

Musiikkiopinnot pääsivät alkamaan sotaväen jälkeen syksyllä 1967. Laulua opetti kaksi ensimmäistä vuotta Matti Tuloisela ja hänen jälkeensä Antti Koskinen. Toisen vuoden keväällä Nikkola anoi ystäviensä suosituksesta lupaa siirtyä kirkkomusiikkiosastolle. Harald Andersén tarkisti edistymisen erityisesti pianonsoitossa ja myönsi luvan. Kirkkomusiikkiopintojen myötä mukaan tulivat kuorolaulu ja kuoronjohto. Nikkola pääsi Andersénin johtamaan Cantemus-kuoroon ja kuoron vaativa ohjelmisto (mm. Donner, Heininen, Johansson) teetti kokemattomalla kuorolaisella kovasti töitä. Kuoronjohdon opiskelussakaan ei päässyt helpolla: kahdeksanääniset teokset piti osata soittaa pianolla ja transponoida sekä ylös että alas.

Nikkola oli innostunut ja ahkera opiskelija. Innostus ja vastaanottavainen asenne korvasivat perustaidoissa olleita puutteita, mutta epävarmuus toi mukanaan jännittämistä.

.... ku ei ollut minkäänlaista pohjaa ... Sitä ku aikuisena alottaa, niin ei oo sinut soittimenkaan kans. Siinä on ollu aina semmonen peikko. Laulun kans nyt on paremmin päriänny, siinä hallihtelee ittensä jotenki paremmin.

Opintojen loppuvaiheessa Nikkola kävi myös koulumusiikin osaston, jossa piti soittaa viulua, nokkahuilua ja kitaraa. Kahdeksan vuoden opintojen jälkeen Nikkolalla oli diplomilaulajan, ylemmän kanttori-urkurin ja laulunopettajan

paperit. Lisäksi hän oli auskultointia vaille valmis koulun musiikinopettaja. Valmistumisen jälkeen hän oli 1975–77 laulunlehtorina Lapin musiikkiopistossa Rovaniemellä.

2.1 Kanttori

Antoisien laulunopettajavuosien jälkeen Nikkola siirtyi Ylivieskan seurakunnan kanttoriksi 1977–80. Yhden kanttorin seurakunnassa oli aktiivista toimintaa, n. 140 hautausta vuodessa ja neljä kuoroa johdettavana. Seurakuntatyön lisäksi kanttoria pidettiin koko pitäjän muusikkona, jonka oletettiin osallistuvan yhteisön kaikkiin rientoihin osuuskaupan jouluhartauksia myöten. Ylivieskasta Nikkola siirtyi Kiiminkiin vuosiksi 1980–89. Kummassakin paikassa töitä kertyi enemmän kuin suosiolla ehti tekemään.

Nikkolalle ensisijaista ei ole koskaan ollut oma soittaminen ja laulaminen, vaan työn hengellisyys. Sen varassa hän on jaksanut raskainakin hetkinä. Lasten ja nuorten kanssa työskenteleminen oli palkitsevaa. Kun kanttori on sitoutunut työhönsä, väkeä kyllä riittää. Ylivieskassakin lapsia tuli mukaan niin, että kuoroja piti jakaa. Lapsi- ja nuorisotyön lisäksi hän koki virsiopetuksen ja kristillisen kasvatuksen sydämen asiakseen.

Ilon aiheita on ollut myös rohkaistuminen sanan esilläpitämiseen. Kuoroharjoitukset päättyivät hartauteen ja rukoukseen. Jotkut kirkkokuorolaiset arvelivat harjoituksen lopussa olevan Raamatun luvun, lyhyen selityksen ja rukouksen säikäyttävän uusia kuorolaisia tiehensä, mutta jälkikäteen monet ovat tulleet sanomaan sen olleen harjoituksen paras hetki.

2.2 Kuoronjohtaja

Nikkolalle kuoro ei ole itseisarvo, vaan osa kanttorin työn suurempaa kokonaisuutta. Kuorotyöskentelyn lähtökohtana olivat käytettävissä olevat laulajat ja sille parhaiten sopiva ohjelmisto.

-- tehään parraamme sillä porukalla, mikä siinä sattuu olemaan eikä haaveilla jotaki muuta että pystys menneen sitä ja tätä ku ois sitä ja sitä.

Kuoro on olemassa seurakunnan hengellisen elämän rakentamiseksi ja rikastuttamiseksi ja se valmistettiin jumalanpalveluksiin ja esityksiin niin hyvin kuin mahdollista. Nikkolalta ei heru ymmärrystä kanttoreille, jotka sanovat, ettei kirkkokuoro innosta heitä. Hänestä asetelma on nurinkurinen: ei kuoron tehtävä ole innostaa kanttoria, vaan kanttorin on työntekijänä innostettava ihmisiä. On tartuttava luuriin, opeteltava tuntemaan ihmisiä ja kutsuttava heitä mukaan. Seurakunnan toiminnan on oltava kaikille avointa ja jokaisen työntekijän on huolehdittava osaltaan kirkon elinvoimaisuudesta ja tulevaisuudesta.

Ylivieskassa johdettavana oli vaihteleva määrä lapsikuoroja, kirkkokuoro ja nuorten lauluryhmä ja Kiimingissä lapsikuoro, nuorten kuoro, kirkkokuoro ja jousiorkesteri. Kiimingin aikana hän paneutui erityisesti jumalanpalvelusmusiikkiin ja tuloksena oli monia seurakunnan porukoille tehtyjä sävellyksiä ja sovituksia.

Oulun konservatorion kaikki kirkkomusiikin opiskelijat osallistuivat Nikkolan johtamaan kuoroon koko opintojensa ajan. Kuoro oli merkitty jokaisen lukujärjestykseen eikä siihen osallistumista kyseenalaistettu. Kävimme pitämässä iltamusiikkeja Pohjois-Pohjanmaan alueella, leirillä Lapiosalmella, osallistuimme Oulun 450-vuotisjuhlallisuuksiin seisomalla Oulu-halliin rakennetussa kirkossa viikon ajan ja teimme levyjä. Kaikkiaan Oulun konservatorion kirkkomusiikinopiskelijoiden kuoro on tehnyt neljä levyä: *Hyvä on Herraa kiittää* (kaksoiskasetti 1997), *Katselen Golgatalle* (1999), *Iloiten laulakaa Herralle* (2002) ja *Kiitä sittenkin!* (2006). *Hyvä on Herraa kiittää* JKM-2000/1) on kirkkohallitukselle tehty kolmen levyn opetus-cd, joka sisältää lähes koko *Jumalanpalvelusten kirjan* musiikin. Levyjen myyntituloilla kustannettiin ikimuistoisia reissuja Tallinnaan, Saksaan ja Roomaan.

2.3 Opettaja ja koulutusohjelman johtaja

Nikkola siirtyi syksyllä 1989 Oulun konservatorion kirkkomusiikkiosaston lehtorin ja erityisaineiden virkaan ja hän toimi myös osastonjohtajana vuodesta 1996 alkaen. Hänen opettamansa aineet olivat hymnologia, liturginen laulu, seurakuntapedagogiikka, lasten- ja nuortenmusiikki sekä musiikinteologia ja näiden lisäksi hän ohjasi jumalanpalvelusharjoituksia, päättötöitä ja yhtyelaulua ja johti osaston kuoroa¹. Opetettavia aineita oli pahimmillaan 11 ja kaikkeen ei ehtinyt panostamaan niin paljon kuin olisi halunnut. Toisaalta kääntöpuolena oli se, että kun yksi ihminen opetti montaa ainetta, ne eivät jääneet irrallisiksi, vaan tukivat toisiaan.

Opettajana Nikkola toivoo pystyneensä vaikuttamaan siihen, että kanttorit näkevät työnsä hengellisenä ja tekevät sitä toisiaan varten.

Kyllä minä sen mielelläni toella näkisin, että sen näkis hengellisenä työnä ja toisia varten. Vaikka meillä on näitä lahajoja, niin se ei oo ihtetarkotus.

Saadut luonnonlahjat voivat muuttua armolahjoiksi, kun niitä käytetään toisten hyväksi. Omaksi kunniaksi käyttämisen ja näyttämisen sijaan ”ne täytyisi antaa pois” ja löytää uuteen käyttöön. Tämä kanttorin viran identiteetti olisi hyvä löytää jo opiskeluaikana.

Nikkolan mielestä kanttorin työssä on se hyvä puoli, että siinä on taatusti jokaiselle jotakin, jos vain on halua tehdä työtä ja ohjautua taipumustensa mukaan. Paras kanttori ei välttämättä ole se taidoiltaan etevin. Kun tekee omien resurssien puitteissa parhaansa, saattavat viimeiset tullakin ensimmäisiksi ja toisinpäin. On vapauttavaa ymmärtää, että kaikki ei ole itsestä kiinni.

Nikkola toivoo antaneensa opiskelijoille sellaiset käytännön eväät, ettei heillä menisi heti sormi suuhun. Hän toivoo, että kanttorit eivät olisi riippuvaisia

¹ Huhtala 2007, 10.

olemassa olevasta ohjelmistosta, vaan pystyisivät tekemään sovituksia käytettävissä olevalle kokoonpanolle.

-- se on aina mukava ko käyttää mielikuvitusta. Sitähän meiltä tahtoo puuttua.

Tämä on tärkeää sekä kanttorin oman kehittymisen kannalta että kyseisen ryhmän kannalta. Juuri heille tehty koetaan erityisen omaksi. Rajakin tulee tietysti jossain vastaan eikä omiaan ei saa tuputtaa liikaa.

Kanttorina oman työn merkitystä yksittäiselle ihmiselle on vaikea arvioida. Itsestä pieleen mennyt juttu saattaakin puhutella jotakuta ja toisaalta musiikillisesti nappiin mennyt jättää kylmäksi. Kun ymmärrämme, että kyse ei ole pelkästään omista taidoista, työssä jaksaa paremmin eikä tekeminen ole kiinni resursseista. Ytimenä on rakastaa seurakuntaa ja Jumalaa.

Sitä minä en kyllä ymmärrä, että otetaan nuin vaan löysästi... Pohojimmiltaan tässä on kuitenkin kysymys siitä, että välittääkö niistä ihmisistä. Jos niillä on jotaki arvoa, sitä yrittää toimia niin, että se koituis kaikille siunaukseksi.

2.4 Säveltäjä

Nikkola opiskeli Sibelius-Akatemiassa soinnutusta ja kontrapunktia Paavo Heinisen johdolla. Heininen oli perusteellinen, vaativa ja työlleen antaunut opettaja ja Nikkola opiskeli tiedonjanssaan ylimääräisiäkin kursseja. Hän aloitti myös sävellysoopinnot, mutta ne keskeytyivät Nikkolan harmiksi hänen siirrettyään koulumusiikin osastolle.

Nikkolan koko sävellystuotanto on hänen omien sanojensa mukaan käyttömusiikkia. Ensimmäinen julkaistu sävellys, *Vespermusiikkia* (SKML 1974), syntyi opiskeluaikana rippikoululeirillä, kun leirille sattui hyviä laulajia ja soittajia. He pyysivät, voisiko Nikkola tehdä heille jotain ihan omaa ja niin syntyi vesper, joka esitettiin heti vanhempainillassa.

Että tämmösti se on niinku lähteny. Ja jatkoki on ollut, että aina ku on johonki tarvinu. Eipä juuri oo tullu tehtyä semmosta, että ois nuin vaan ite halunnu. Se on tämmöstä käyttömussiikkia.

Sävellystyön lähtökohtana on laulajien ja soittajien taidot ja käytännön tarve. Hän osaa kirjoittaa kullekin kokoonpanolle sellaista satsia, että sen esittämisestä selviydytään varmasti. Tämä taito on tehnyt Nikkolasta kysytyn säveltäjän ja sovittajan. Monet kuorot, kuten Kiimingin Kiurut, Haukiputaan kirkon kamarikuoro, Oulaisten nuorisokuoro ja Raudaskylän sekakuoro ovat tilanneet häneltä töitä. Työt ovat enimmäkseen kantaatteja ja sovituksia eri kokoonpanoille seurakuntien ja kirkkojen merkkivuosisjuhlia ja levytyksiä varten.²

Sävellys- ja sovitustyössä Nikkola lähtee aina liikkeelle tekstistä tai olemassa olevasta koraalista. Pyrkimyksenä on, että musiikki ilmentää tekstiä mahdollisimman hyvin. Jumalanpalvelusuudistuksen mukanaan tuoma perehtyminen gregorianiikkaan ja psalmilauluun syvensi näkemystä entisestään. Alkuun tämä tapahtui osin vaistonvaraisesti, mutta kokemuksen karttuessa yhä tietoisemmin. Sävel- ja tahtilajit, musiikin rakenne, tekstien muodostama kokonaisuus, sävelkulut ja tekstin ja musiikin suhde ovat tarkoin harkittuja, mutta lopputulos ei silti saa olla tehdyn kuuloinen tai liian maalaileva.

Sävelkielestä kysyttäessä Nikkola sanoi miettineensä, että pitäisi kokeilla ja opiskella erilaisia tyylejä, mutta teokset vain kääntyvät aina tietynlaisiksi. Hän kokee pystyvänsä ilmaisemaan itseään rikkaimmin tonaalisessa ympäristössä varioimalla soinnutusta ja sointujen funktioita.

Kyllä se tämä mejän soinnutus, jolla on funktioita, ja melodia, se on kyllä aika ilimasuvoimasta. Sitä ku sitte vähän höystää erilaisilla asioilla. Ossaa sitte vaan tehdä oikiassa mitassa asioita. Harmonia ja melodia palavellee sisältöä – ja rytmi; se on tullu aina vaan tärkeämmäksi.

Teksti istutetaan musiikkiin niin, että sanapainot ja tavujen pituudet säilyvät luontevina. Yksi tulevaisuuden haasteista voisikin olla resitatiiviosuuksia sisältävä sävellys.

² Sähköpostiviesti 29.10.2012.

2.5 Seurakunnan ja kirkon jäsen

Tuomo Nikkola elää niin kuin on opettanut. Nyt kun työkiireet ovat jääneet taakse, hän jatkaa seurakunnan ja kirkon palvelemista niiden aktiivisena jäsenenä. Hänet valittiin juuri lähetystyöryhmään, jonka tehtävänä on toimia lähetysseurasteerin käytännön tuen apuna ja tukena³. Hän osallistuu virsipiiriin, joka kokoontuu kerran kuussa seurakuntalaisten kodeissa. Piirissä hoidetaan hengellistä elämää veisaamalla, lukemalla Raamattua ja keskustelemalla ajankohtaisista asioista vierailijoiden, jonkun kirjan tai omien ajatusten pohjalta.

Nikkola on huolissaan siitä, mihin suuntaan maailma on menossa. Hän murehtii, että ihmiset eivät enää löydä tietänsä kirkkoon ja seurakunnan toimintaan, vaan etsivät vain hetken hyötyä ja nautintoa:

Tohtiiko sitä sanuakaan... että ihmisille ei enää mikään kelepää. Jotaki erikoista pittää vaan aina olla. Siinä tuo perusongelma justiin on: ennen jumalanpalvelus ja seurakunnan elämä ja kaikki uskon elämä, sen lähtökohtana oli Jumala ja Kristus. Nyt se on tuo oma ihte, jonka ongelmia vaan mietitään ja joka paikassa pitäisi olla fiiliksiä.

Kirkon ja sen työntekijöiden ei saisi antaa periksi ja päästää toimintaa hiipumaan. Nikkola itse perusti Kiiminkiin eläkeläisten kuoron, jonka tavoitteena on ruokkia ja uudistaa kuorolaisten musiikillista ja hengellistä elämää. Seurakunnan tilaisuuksien lisäksi kuoro vie samaa ravintoa vanhainkoteihin. Haaveissa siintävät myös virsi-illat, joissa virret, rukous ja sana vuorottelisivat.

Nikkola on aina nauttinut laulamisesta, mutta oma laulaminen jäi etenkin kanttorivuosina vähälle. Opetustyön loppuvuosina hän palasi rakkaan harrastuksen pariin ja on jatkanut sitä aktiivisesti eläkevuosina. Äänen harjoittaminen omien tuntemusten kautta on tuonut laulamiseen vapautta, helppoutta ja iloa.

³ Kiimingin seurakunnan kirkkoneuvoston kokoukset 2012. Internet-aineisto.

3 Kuoro jumalanpalveluksessa

Kuoro on kanttorin paras työkaveri. Kuorolaiset ovat usein seurakunnan suurin vapaaehtoisten joukko ja he ovat hyvin sitoutuneita harrastukseensa. Kuorolaiset käyttävät joka viikko vähintään yhden illan kuoroharjoitukseen, järjestävät kokemukseni mukaan lapsenvahdit, lomamatkat ja jopa sairaalareissut kuoron aikataulujen mukaan ja harjoittelevat vielä kotonakin. Tällaisen sitoutumisen arvo kasvaa koko ajan ja sillä on suuri merkitys seurakuntaorganisaatiolle.

Kirkon tilastollisten vuosikirjojen mukaan seurakuntien kuoroilla on keskimäärin kahdeksan esiintymistä vuodessa (v. 2011 8,3 esiintymistä/kuoro⁴). Jumalanpalvelukseen kuoro tai muu musiikkiryhmä osallistuu yleisimmin vähintään kerran kuussa:

Taulukko 1. Kuorojen osallistuminen jumalanpalvelukseen. (Tiedot Kirkon tilastollisista vuosikirjoista: Kirkko muutosten keskellä⁵ ja Monikasvoinen kirkko⁶.)

Ajanjakso	vähintään kerran kuussa	harvemmin kuin kerran kuussa	joka viikko tai lähes aina	ei koskaan
2000–2003	59 %	35 %	3 %	3 %
2005–2007	60 %	31 %	9 %	1 %

Kuoro on toivottu vieras jumalanpalveluksissa. Tunnelman luomisen lisäksi se parantaa seurakuntalaisten osaamista, tukee yhteislaulua ja vahvistaa

⁴ Kirkon tilastot. Internet-aineisto.

⁵ Kirkko muutosten keskellä 2004, 131.

⁶ Monikasvoinen kirkko 2008, 104.

yhteisöllisyyden kokemusta. Jumalanpalveluksen laatua 1999 tutkittaessa selvisi, että seurakuntalaisista 70 % suhtautui myönteisesti kuoron mukanaoloon ja sen kerrottiin tuovan jumalanpalvelukseen syvällistä antia⁷. Seitsemän vuotta aiemmin tehdyssä kyselyssä ilmeni, että jumalanpalvelusmusiikin merkitys ei rajoitu ainoastaan musiikillisiin elämyksiin, vaan se koskettaa koko olemusta ja merkitsee kuulijalle julistuksen ja ylistyksen lisäksi levähdyshetkeä sanallisen viestinnän joukossa⁸.

3.1 Historiaa

Liturgi ja kuoro olivat pääosissa Lutherin ajan katolilaisessa messussa. Moniäänisyys oli lisääntynyt vähitellen 800-luvulta alkaen; ordinarium-osia laulettiin moniäänisesti 1200-luvulta lähtien ja ensimmäiset säilyneet moniääniset messut ovat 1300-luvulta. Koulujen poikakuorot vastasivat gregoriaanisesta laulusta ja aikuisten kantorei-kuorot moniäänisestä musiikista. Messussa oli myös kansankielistä laulua (leisit, antifonit, hymnit, troopit ja kontrafaktuurat), mutta ei tiedetä, onko laulajana ollut kuoro vai seurakunta.⁹

... tahdon mielelläni nähdä kaikki taiteet, erityisesti musiikin, Hänen palveluksessaan, joka on ne antanut ja luonut (Luther).

Lutherin ja hänen työtovereidensa Johannes Bugenhagenin, Justus Jonaksen ja Philipp Melanchthonin muotoilema jumalanpalvelus jatkoi keskiajan liturgista ja musiikillista perinnettä. Katolisesta messusta pyrittiin säilyttämään kaikki, mikä ei ollut ristiriidassa evankelisen ehtoollisteologian kanssa ja tavoitteena oli sekä teologisesti että tekstien ja sävelmien suhteen tyyllisesti eheä kokonaisuus. Painopiste siirtyi liturgiasta Jumalan sanan lukemiseen ja selittämiseen ja tavoitteena oli, että seurakuntalaiset voisivat messun osallistumalla kasvaa syvemmälle kristilliseen uskoon. Tämän mahdollistamiseksi kansankieli sai merkittävän sijan liturgian lisäksi myös musiikissa.¹⁰

⁷ Mäkelä 2001, 100–101.

⁸ Räsänen 1995, 183.

⁹ Holma 2010, 45–46.

¹⁰ Holma 2010, 46–47, 72.

Reformaation aikaiseen messuun perehtynyt Juhani Holma kertoo, että jumalanpalveluselämä lepäsi vielä 1530-luvun puolivälissä liturgin ja kuoron varassa. Evankelisia ja kansankielisiä laulukirjoja oli julkaistu runsaasti, mutta niitä oli lähinnä papeilla ja kuorolaisilla. Virret laulettiin yksiaänisenä veisuuna ilman säestystä ja seurakuntalaiset eivät olleet ylen innostuneita osallistumaan. Holma esittelee Zerbstin valtionarkistosta löytyneen musiikkisuunnitelman, joka on tehty kymmenen vuotta Lutherin saksalaisen messun julkaisemisen jälkeen ja joka antaa varsin hyvän kuvan 1540-luvun messupraktisesta. Sen mukaan saarna oli messun osista ainoa, jota ei laulettu.¹¹

Kuoro Suomen kirkon jumalanpalveluksissa

Suomessa kuorolaulu oli pääosin vaatimatonta; pappi huolehti laulusta lukkarin ja ehkä ajoittain kuoropoikien avustamana. Kuorolaulu oli yleensä yksiaänistä veisuuta ja moniaäänisiä lauluja opeteltiin vain huomattavimmiksi kirkkopyhiksi.¹² Poikkeuksena oli Turku, jonka liturginen elämä oli kukoistavaa. Turun tuomiokirkon vaiheista kertovassa kirjassa on keskiajan lopun jumalanpalveluselämästä seikkaperäinen luku, jonka mukaan tavallisena arkipäivänä oli yhteensä kymmenkunta kanonista rukoushetkeä ja messua.¹³ Turun katedraalikoulun oppiaineista musiikki oli yksi tärkeimmistä ja laulu- ja nuotinlukutaitoa pidettiin tärkeänä. Lauluharjoituksia pidettiin joka päivä ja näiden lisäksi laulu liittyi aamu- ja iltarukoushetkiin.¹⁴ *Piae Cantiones* -kokoelma vuodelta 1582 todistaa moniaäänisen laulun vakiintuneen Suomen maaperälle.¹⁵ Kouluja oli Turun lisäksi ainakin Viipurissa ja 1550-luvulta lähtien Helsingissä, joten näissä lienee kuultu moniaäänistä laulua.

1700-luvun alussa Suomea koettelivat Suuri Pohjan sota ja isoviha. Sodan jälkeen valistus ja pietismi levisivät Euroopasta Suomeen ja musiikin harrastus siirtyi erityisesti porvariston suosimiin musiikkiseuroihin. Laulu oli pakollinen oppiaine enää papiksi opiskeleville. Kirkkomusiikkia kyllä esitettiin (mm. Haydnin *Luominen*, Mozartin *Requiem* ja Pergolesin *Stabat Mater*), mutta enemmänkin soitannollisten seurojen kuin kirkon aktiivisuuden ansiosta.

¹¹ Holma 2010, 55–57, 63.

¹² Vapaavuori, 1997, 179.

¹³ Gummerus 1929, 95.

¹⁴ Pajamo & Tuppurainen 2004, 79.

¹⁵ Vapaavuori 1997, 179.

Neliäänistä virsilaulua harrastettiin Lemminkäisen lisäksi Rantasalmella ja Karjalassa, mutta tämä ei varsinaisesti ollut kuorolaulua vaan seurakunnan yhdessä laulamista.¹⁶

Nykytuotoinen kuorolauluharrastus alkoi Suomessa 1800-luvun alussa. Harrastus liittyi usein aatteellisiin pyrintöihin – laulu kohotti kansan sivistystasoa ja nostatti nuorisoseurojen, raittiusyhdistysten ja työväenyhdistysten yhteishenkeä. Kuorolaulu levisi lähinnä kansakouluopettajien välityksellä, jotka valmistuivat 1863 perustetusta Jyväskylän seminaarista.¹⁷ Kirkkokuoroja alkoi syntyä 1800-luvun lopulla. Lukkarin virka muuttui nimenomaan musiikkiviraksi 1870 toteutuneessa kirkkolain uudistuksessa ja Suomen ensimmäinen lukkari- ja urkurikoulu avattiin 1878 Turussa. Kuoroveisuun harjoittaminen ja johtaminen mainitaan kuitenkin ensimmäisen kerran vasta 1913 annetussa kirkkolain lisäyksessä.¹⁸ Kuorojen perustamista hidastivat perinteen puuttuminen, epäilykset naisten osallistumisesta seurakuntatoimintaan, harjoitustilojen riittämättömyys, hankalat harjoitusmatkat ja lukkarien vähäinen koulutus¹⁹.

Monilla paikkakunnilla kirkkokuorotoiminta sai alkunsa, kun laulunharrastajia koottiin yhteen esittämään Voglerin Hoosiannaa ensimmäisenä adventtisunnuntaina. Alkusysäyksen saattoi myös antaa vakinaisen kanttorin tai urkurin viran perustaminen, urkujen hankkiminen kirkkoon, kirkon tai seurakunnan juhla tai usein myös innokkaan kansakouluopettajan sitkeä työ.²⁰

Taulukko 2. Kirkkokuorojen lukumäärä 1882–1960.

Vuosi	1882	1890	1900	1910	1923	1928	1931	1936	1940	1941	1946	1951	1956	1960
Kuorojen lkm	1	2	6	18	200	336	371	401	243	377	422	441	537	644

¹⁶ Pajamo & Tuppurainen 2004, 183, 219–220.

¹⁷ Helasvuo 1963, 93, 96–97.

¹⁸ Jalkanen 1982, 14.

¹⁹ Aalto 1978, 49–50.

²⁰ Pajamo 1994, 137–139.

Tiedot v. 1882–1910 ovat peräisin Suomen kirkkokuorot -kirjasta²¹ ja vuodesta 1923 lähtien Suomen kirkon tilastollisista vuosikirjoista. Tilastot eivät ole keskenään täysin vertailukelpoisia erilaisista tilastointitavoista ja tietojenkeräysmenetelmistä johtuen, mutta ne kertovat kuitenkin kehityksen suuntaa.

Vuosikirjat valottavat hyvin kulloistakin ajankuvaa. Vuosisadan alussa puhuttiin pelkästään veisuun ja virsilaulun harjoituksista ja kinkereistä. Suomen Yleisradion lähetyksiä pystyttiin kuuntelemaan koko maassa vuodesta 1928 alkaen²² ja radiota pidettiin virsien suurena opetusmestarina. Itsenäistymisen nostattama kansallistunne sekä 1922 perustettu Suomen Kuoroliitto (1930-luvulta eteenpäin Sulasol) ja 1930 perustettu Suomen kirkkokuoroliitto kohottivat kuorolauluintoa.

1930-luvulla keskusteltiin kirkkokuoron tehtävästä seurakunnassa. Tärkein tehtävä oli jumalanpalveluksiin osallistuminen ja yksiääninen virsi- ja messulaulu. Yksinlaulu haluttiin kieltää kokonaan ja moniäänisen laulun sijaan pääpaino oli virsilauluharjoitusten pitämisellä ja kinkereillä. Toinen maailmansota 1939–1945 ei lamaannuttanut kirkkokuorojen toimintaa, vaan määrä laski, kun sodassa menetettiin Viipurin kaltaisia musiikillisesti vireitä seurakuntia. Sodan jälkeen puhutti vaatimus julistamisesta, tasapainoilu tiedon ja tunteisiin vetoamisen välillä ja hengellisten kansansävelmien ottaminen ohjelmistoon. 1950-luvulla moniäänisten kuorojen rinnalle perustettiin etenkin maaseudulla koraalikuoroja. Samaan aikaan lapsi- ja nuorisokuorotoiminta alkoi nostaa päätään.

Tilastoihin merkittiin 1961 lähtien kuorojen sijasta kuorojen ja soitinyhtyeiden yhteismäärä. Lisäksi ryhdyttiin kartoittamaan jäsenmääriä ja esiintymisiä. Tilastointi vaihtelee suuresti: joskus annetaan tarkka luku, joskus lähimpään sataan pyöristetty ja etenkin 1980–90 -luvuilla esiintymisten määriä ei julkistettu ollenkaan.

²¹ Aalto 1978, 52.

²² Ylen vuosikymmenet. Internet-aineisto.

Taulukko 3. Musiikkiryhmien, niiden jäsenten ja esiintymisten lukumäärä
1961–2011

Vuosi	Musiikkiryhmien määrä	Jäseniä	Esiintymisiä (kpl)	Esiintymisiä/ vuosi
1961	1010			
1962	1054	23 883	12,4	13 048
1966	1262	27 127	13,0	16 439
1970	1421	30 698	13,7	19 469
1971	1545	32 448	13,3	20 499
1975	1738	n. 36 000		
1979	2077	43 617		n. 21 700
1983	2202	43 068	10	n. 22 700
1987	2288	n. 44 500		
1991	2385	41 841	5	
1995	n. 2600	43 330	9	
1999	n. 2700 (kuoroja n. 2100)	n. 42 300	8	n. 21 600
2003	2781 (kuoroja n. 2300)	44 311	8,1	20 431
2007	n. 2900 (kuoroja n. 2100)	n. 43 700		n. 19 800
2011	n. 3300 (kuoroja 2015)	34 108	8,3	n. 19 200

Kuoronjohdosta tuli 1960-luvulla Harald Andersénin ansiosta yksi keskeisistä kirkkomusiikkikoulutuksen aineista²³. Kanttoreiden lisäksi myös muita

²³ Tuppurainen 2000, 23.

kuoronjohtajia ja kuorolaisia koulutettiin ahkerasti etenkin äänenkäytössä²⁴. 1970-luvulla kuorojen ja musiikkiryhmien määrä nousi edelleen, mutta virsien käyttö ja veisaaminen taantui etenkin kouluissa ja kinkeritoiminta alkoi osoittamaan kuihtumisen merkkejä. Vielä tuolloin toiminta houkutteli mukaan lapsia ja nuoria, mutta tästä eteenpäin keski-ikä alkoi nousta. 1980-luvulla on merkillepantavaa eläkeläiskuorojen määrän kasvu, Kauneimpien joululaulujen saama suuri kansansuosio ja virsikirjauudistus. 1990-luvulla keskusteltiin siitä, millainen musiikki sopii kirkossa esitettäväksi. 2000-luvulla toimintaa on leimannut jumalanpalvelusuudistus sekä kuorojen määrän kääntyminen laskuun ja soitinyhtyeiden määrän kasvaminen.

3.2 Kuoro nykyisissä kirkkokäsikirjoissa

Mykkä seurakunta on kuollut seurakunta.²⁵

Kuoron tehtäviä jumalanpalveluksessa on käsitelty kirkkokäsikirjoista Jumalanpalvelusten kirjassa ja tämän lisäksi Jumalanpalveluksen oppaassa *Palvelkaa Herraa iloiten*. Virsi on ja pysyy jumalanpalvelusmusiikin perusmuotona, mutta sen rinnalle tarjotaan mahdollisuuksia monipuoliseen musiikilliseen toteutukseen.

Kuoron ollessa mukana jumalanpalveluksessa sen tärkein tehtävä on seurakuntaveisuun tukeminen. Kuoro auttaa oudommissa melodiakuluissa ja sen antama äänenkäytön ja osallistumisen malli kannustaa seurakuntalaisiakin käyttämään ääntään rohkeammin. Lisäksi kuoro tuo sisältöä ja rikkautta, kun se mahdollistaa tavallisuudesta poikkeavan tavan toteuttaa messun osia ja laulaa omaa, jumalanpalvelusta rakentavaa ohjelmistoa. Perinteisesti kuorolaulua kuullaan johdanto- ja vastausmusiikkina, ehtoollisen aikana, psalmin paikalla ja ehkä loppumusiikkina, mutta muitakin mahdollisuuksia on.

Psalmilaulun asemaa on vahvistettu pitkäjänteisesti ja sillä on itsenäinen, joskin valinnainen, paikkansa jumalanpalveluksessa. Jumalanpalvelusten kirjan²⁶

²⁴ Pajamo 1991, 28–30.

²⁵ Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1932–1936.

²⁶ Jumalanpalvelusten kirja 2000, 381–404.

messusävelmistöliitteessä on kaikkiaan 23 sivua psalmisävelmiä ja kertosäkeitä. Psalmi tulivat seurakuntalaisten ulottuville 2000, kun kertosäkeet ilmestyivät virsikirjan jumalanpalvelusliitteessä ja 2008 julkaistiin Tuomo Nikkolan *Kirkkovuoden antifonit* -kokoelma (tästä enemmän luvussa 4.1 Kirkkovuoden antifonit -kokoelma). Psalmin laulaminen voidaan toteuttaa neljällä eri tavalla: 1) vuorokuoroisesti eli antifonisesti, 2) kertosäkeisesti eli responsorisesti, 3) psalmimotettina tai 4) psalmivirtenä²⁷.

Jumalanpalvelusuudistuksen tarkoituksena oli kontekstualisoida jumalanpalvelusta, siis suunnitella ja toteuttaa sitä seurakunnan omista lähtökohdista ja paikallisista olosuhteista käsin. Peruselementit ovat Jumalan sana ja sakramentit. Lopulliseen muotoutumiseen vaikuttavat lisäksi kokoontuneen seurakunnan perinne ja voimavarat, ympäröivä kulttuuri, osallistujien armolahjat, kirkkovuoden ajankohta, kirkkotila, ajankohtaiset maailman ja lähiympäristön tapahtumat.²⁸

Nikkolan tuotannon lähtökohtana on ollut käytännön tarve ja käytettävissä ollut kokoonpano, joten sen voidaan sanoa olevan hyvin kontekstuaalista. Kuoron toiminta saa tarkoituksensa jumalanpalveluselämästä käsin. Kuorolaisia kannattaa kasvattaa jumalanpalveluksen sisältöön käymällä läpi messusävelmiä ja oudompia virsiä harjoituksen yhteydessä.

Jumalanpalveluksen kokonaisuudesta Nikkola haluaa nostaa esille sen, kuinka puhe, hiljaisuus ja erityyppiset musiikilliset osiot elävöittävät ja rytmittävät sitä. Kirkkovuoden ajankohta vaikuttaa soinnutukseen, laulukorkeuteen ja urkujen rekisteröintiin. Pieniltä tuntuvien asioiden ajoituksella on yllättävän iso rooli jumalanpalveluksen dramaturgiassa.

Kyllä se on aika kiusallista, kun tulee pitkä väli ennen aamentä tai muuta tämmöstä. Tai ku ihminen siinä seisoo... ja sitä [hallelujalaulua] viivyyttää eikä tiä, mitä sitä tekis: siinä sitten keikutaan eestakasin.

²⁷ Sariola 1998, 47.

²⁸ Sariola 1998, 15.

Asioiden on hyvä seurata toisiaan luontevassa tempossa. Messun toimittajien pitäisi olla herkkävaistoisia ja tutustua teksteihin etukäteen, ettei tule tällaisia ylimääräisiä, häiritseviä tekijöitä.

3.3 Kuoron tehtävät jumalanpalveluksessa

Jumalanpalveluksessa on paljon sellaista, joka toistuu muuttumattomana kerrasta toiseen. Tutut elementit tuovat turvallisuutta ja mahdollistavat kaikkien osallistumisen. Ehtoollisrukouksen, uskontunnustuksen, Isä meidän -rukouksen ja Herran siunauksen sanamuotoihin ei voi koskea, mutta niiden toteutukseen voi tuoda monipuolisuutta musiikin keinoin. Kanttoripäivillä voi laittaa virsitaululle 805 merkiksi laulettua Isä meidän -rukouksesta, mutta tavallisessa sunnuntaimessussa rukous saattaa jäädä kanttorin sooloesitykseksi ilman kuoroa. Kuoro antaa seurakuntalaisille mahdollisuuden osallistua käsikirjan tarjoamiin eri toteuttamistapoihin ja sen avulla seurakuntalaiset tutustuvat erilaisiin vaihtoehtoihin, rohkaistuvat osallistumaan ja pärjäävät lopulta toivottavasti ilman kuoron vetoapua.

Nikkola näkee, että kuoron tärkein tehtävä on tukea seurakuntaa. Seurakunnissa olisi tilausta yksiaanisille (koraali)kuoroille, jotka laulaisivat jumalanpalveluksissa virsiä ja messusävelmiä seurakunnan tukena. Erityisesti eläkeläiskuorojen voimavaroja voitaisiin hyödyntää tässä paremmin. Virsikirjaa tulisi käytettyä monipuolisemmin, kun jumalanpalvelukseen uskaltaisi valita oudompiakin virsiä.

Musiikkivalinnoissa on otettava huomioon, että jokainen virsi ja laulu tuo uuden näkökulman messun sisältöön. Tekstit eivät toista samaa asiaa, vaan esim. ehtoollisvirret kertoisivat ehtoollisen eri sisällöistä. Jokaisella virrellä on oma asiayhteyteen liittyvä merkityksensä – rukous, julistus, ylistys, mietiskely tai kiitos. Loppuvirsi kokoaa parhaimmillaan jumalanpalveluksen ajatukset yhteen rukoukseksi, jossa pyydetään asioiden toteutumista omassa elämässä. Jumalanpalveluksen vietto ei pääty lähettämiseen, vaan asioita eletään todeksi arjessa.

Nikkola kannustaa kanttoreita paneutumaan virsivalintoihin. Jumalanpalvelukseen valmistautuminen on enemmän kuin loppusoiton tai vastausmusiikin harjoittelu. Yhteinen suunnittelu antaa työntekijöille mahdollisuuden kasvaa yhdessä sekä yksittäisessä jumalanpalveluksessa että hengellisessä mielessä. Viiden minuutin valinnalla menetetään tällainen työyhteisöä kasvattava mahdollisuus.

Jos oikeen hyvin valitsee virret, semmosesti miettii, niin siinä menneeki tuntitokulla – oikeen ku rupiaa, niin päiväkausia. Eihän nämä tämmösiä autuuen asioita oo, niinku tuo Rimpiläinen²⁹ ruukas sanua, mutta kuitenkin semmonen, että otetaan tosissaan.

Kun jokaisen virren merkitys on itselle selvä, soittaminen on mielekkäämpää. Kiireessä tehdyillä valinnoilla saatetaan seurakuntalaisilta jopa riistää mahdollisuus rukoukseen tai ylistykseen. Entisaikojen saarnavirttä Nikkola sen sijaan ei kaippaa. Saman virren veisuuttaminen viikosta toiseen kertoo hänen mielestään yksinkertaisesti itsekkyydestä.

3.4 Teksti- ja sisältölähtöisyys

Raamatun tekstien musiikillinen ilmaisu on ominaista erityisesti luterilaiselle kirkolle, jossa Jumalan sanan tulkinta ja saarna ovat keskeisessä asemassa. Yleisimmät tekstimusiikin lajit ovat kantillointi, tekstimotetti, hengellinen konsertto ja kantaatti.³⁰ Haastattelun aikana Nikkola mainitsee useampaan otteeseen Bachin ja Schützsin esikuvinaan näissä lajeissa.

Nikkola iloitsee siitä, että kanttorin käyttävät aikaa kuoron ohjelmiston miettimiseen. Laulut tukevat jumalanpalveluksen sisältöä eivätkä jää irrallisiksi esityksiksi. Tätä työtä olisi hyvä jaksaa tehdä myös ”ulkopuolisten” kuorojen kanssa. Johtajat kyllä ottavat ohjelmaan muutakin kuin sen *Pyhäaamun rauhan*, joka on laulettu joka vuosi, jos heillä vain on tietoa ja vaihtoehtoja. Ohjelmiston tarjoamisen lisäksi kanttori voisi myös tarjoutua tarvittaessa menemään harjoituksiin harjoittamaan esim. psalmilaulua.

²⁹ Olavi Rimpiläinen, Oulun hiippakunnan piispa 1979–2000

³⁰ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 111.

Teksti ja konteksti on Nikkolalle niin tärkeä, että hän ei ole tullut säveltäneeksi juuri yhtään puhdasta instrumentaalimusiikkia. Urkukoraalitkin pyrkivät ilmentämään virren tekstiä ja asiayhteyttä. *Kiitosta veisaan, Herra* -koraalikantaatin loppusointo pyrkii ilmentämään kirkkoisä Augustinuksen ajatusta siitä, että sanojen loppuessa sanaton palvonta jatkuu.

Kanttoreilla on vielä tekemistä siinä, että kuorolaiset tuntevat laulamansa tekstin sisällön ja merkityksen. Laulut eivät ole esityksiä, vaan elimellinen osa jumalanpalvelusta. Harjoitusvaiheessa kuorolaisille selvennetään ohjelmiston valintaperusteet, kerrotaan päivän aiheesta ja mietitään tekstin painotuksia. Sanojen ja sisällön annetaan ohjata ja vapauttaa laulua oikeaan suuntaan. Laulamisen sijaan välitetään asiaa. Ihannetilanteessa kuulija unohtaa esittäjän keskittyen itse sisältöön. Sama koskee tietysti virsiä säestävää kanttoria.

Sisältöön keskittyminen ja itsensä häivyttäminen vapauttaa sekä kanttoria että kuoroa. Tekstin luonteva ja hienovarainen tulkinta on opettavaista kuorolle ja pitää kanttorin korvat auki. Elävä ja sydäimestä tuleva laulaminen koskettaa kuulijoita eri tavalla kuin opittu lateleminen. Vaikka tekeminen ei olisikaan täydellistä, aitous ja läsnäolo puhuttelevat. Hyvin valmistautunut ja tekstiin paneutunut kuoro kykenee ilmentämään musiikin sisältämiä ajatuksia parhaiten.

3.5 Kuoron monipuolinen käyttö

Käsikirjoja ei voi moittaa kaavoihin kahlehtimisesta. Jumalanpalvelusten opas³¹ rohkaisee kanttoreita käyttämään monipuolisia toteutustapoja erityisesti seuraavissa kohdin:

- messun pysyvät ordinarium-osat (Herra, armahda, Kunnia, Pyhä, Jumalan Karitsa)
- virret ja muut messun vaihtuvat proprium-osat

³¹ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 104.

- vuoropuhelua ilmentävät liturgiset vuorolaulut (alkusiunaus, ehtoollisvuorolaulu, päätösylistys)
- rukoukset (päivän rukous, esirukous, ehtoollisrukous, kiitosrukous, siunaus)
- Raamatun lukukappaleet

Kerään omille kuorolaisilleni sellaista ohjelmistoa, jolla voi osallistua jumalanpalvelukseen milloin vain. Kerran hyvin opeteltu psalmi- tai litanialaulu on helppo siirtää toisiin eri teksteihin, *Herra, en ole sen arvoinen* sopii aina ehtoolliskutsun vastaukseksi ja Laudamusta tulee ainakin omassa seurakunnassani käytettyä vain silloin, kun kuoro on paikalla.

Vaikka liikkumatilaa on paljon, ohjelmistovalintojen on oltava tarkoituksenmukaisia. Vaikeustasossa, sekä kuorolaisen että kuulijan kannalta, ja kestossa on säilytettävä suhteellisuudentaju.

Kanttorin pitää osaa valita viisaasti. Ettei paa liika kovia tehtäviä. Jos se kiikun kaakun mennee, että saahaan laulettua, niin eihän siinä pysty eläytymään siihen, mistä laulussa on puhe. Se pitäs järki pysyä päässä.

Toimiva ja sydäimestä lähtevä palvelee paremmin kuin monimutkainen. Nikkola sanoo kuorolaisten usein kaipaavan sitä, että he osaavat jotakin oikein kunnolla ja pystyvät sitä kautta eläytymään. Harjoitteluun tulee varata riittävästi aikaa. Tätä ajatusta tukee myös tutkimus, jonka mukaan seurakuntalaiset eivät niinkään edellytä kuorojen esittävän suuria ja haastavia teoksia, vaan pikemmin tuttuja ja kauniita hengellisiä lauluja³².

Nikkola kuulis kuoroa mielellään etenkin vuorovirsitoteutuksissa. Päivän virttä voisi rikastuttaa jo Michael Praetoriuksen (1571–1621) mainitsemalla alternatim-käytännöllä, jossa seurakunta, seurakunta+kuoro ja kuoro vuorottelevat. Kuorosäkeistöjen ei tarvitse olla moniäänisiä, vaan yksiääninen mies-, nais- tai lapsikuoro elävöittää virsilaulua luontevasti.³³ Nikkola ei muutenkaan pidä moniäänisyyttä kuorolaulun ainoana ihanteena.

³² Mäkelä 2001, 101.

³³ Nuotio 1963, 41.

Unisonolaulaminen pakottaa kuorolaiset kuuntelemaan toisiaan ja tällä on ratkaiseva merkitys yhtenäisen soinnin rakentamisessa.

Jumalanpalvelusten kuoromusiikin on oltava Nikkolan mielestä olla suomeksi. Ainoastaan jotain ihan tuttuja, lyhyitä tekstejä (Kyrie tms.) voisi ajatella laulettavan muulla kielellä. Omaa ahdasmielisyyttään pohtiessaan hän myöntyy, että ehkä ehtoollisella voisi käyttää ”saattomusiikkina” tuttuja hengellisiä latinankielisiä lauluja. Saksakin on jo tottumattomalle aika hankala kieli laulettavaksi.

3.5 Jumalanpalveluskäyttöön sopiva kuoromusiikki

Musiikki on rinnastettavissa kieleen: yksinkertaistetusti sanottuna musiikki ja puhe ovat yhden eläinlajin, ihmisen, tuottamia akustisia tapahtumia. Kummassakin on säännönmukaisuuksia, jotka auttavat aivoja organisoimaan ääniä ymmärrettäviksi sanoiksi tai sävelkokoelmiksi. Kummallakin on kommunikatiivinen luonne, joka voi koskettaa ja puhuttaa tunnetasolla.³⁴

Toimittaja ja tietokirjailija Hannu Reime on pohtinut kielen ja musiikin suhdetta artikkelissaan *Kieli ja musiikki*. Hän haastatteli berliiniläistä kielitieteilijää Manfred Bierwischia, joka toteaa, että musiikilla ja kielellä on kyllä yhteisiä ominaisuuksia, mutta yksi perustavanlaatuinen ero:

Musiikista puuttuu kieleen kuuluva sisältö, täsmällinen merkitys. Musiikissa ei voi esittää yleistäviä ja samalla täsmällisiä väitteitä tai esimerkiksi kiistää jotakin väitettä.³⁵

Juuri tämä tekee musiikin käytön jumalanpalveluksissa yhtä aikaa niin käyttökelpoiseksi ja vaikeaksi. Musiikilla voidaan julistaa, ylistää, lohduttaa tai johdattaa mietiskelemään, mutta kokemukset ovat aina kuulijasta riippuvaisia. Musiikilla on omat periaatteensa, joiden mukaan sen on saatava toimia, mutta mikään instrumentaatio, rytmi tai sävelkulku ei tee siitä jumalanpalvelukseen sopivaa tai sopimatonta.

³⁴ Jackendoff 1993, 165, 170–171.

³⁵ Reime. Internet-aineisto.

Jumalanpalveluksen opas määrittelee jumalanpalvelusmusiikille kolme keskeistä kriteeriä. Etusija on sellaisella musiikilla, joka on sävelletty jumalanpalvelukseen ja Jumalan ylistämiseen. Lisäksi musiikin on oltava sisältölähtöistä ja yhteisöllistä³⁶. Käsikirjakomitea on muotoillut asian seuraavasti: jumalanpalvelusmusiikkia on kaikki se, mikä välittää seurakunnalle Jumalan läsnäoloa ja mihin se voi rukouksessaan ja kiitoksessaan yhtyä³⁷.

Nikkola ei näe kysymystä musiikin tyyliä laajasta mitenkään olennaisena. Hänen mielestään virsiä ja liturgisia sävelmiä voidaan toteuttaa monella eri tavalla sisällön kärsimättä. *Jäälin messuun* (ks. kohta 4.5 *Jäälin messu*) Nikkola on merkinnyt ordinarium-lauluihin sointumerkit nuorten bändiä varten. Musiikkilajia tärkeämpi on tekstistä saatu innoke ja se, että musiikki ja teksti muodostavat ehyen kokonaisuuden ja ovat samalla asialla. Nikkola vierastaa ajatusta siitä, että musiikin pitää antaa elää itsenäisesti omaa elämäänsä tekstiä huomioimatta.

Kysyttäessä tyylien tai lajien yhtenäisyydestä yhden jumalanpalveluksen sisällä Nikkola nostaa esille Bachin passiot. Niissäkin on yhdistelty sekä seccoja että ariosotyyppisiä resitatiiveja, aarioita ja koraaleja ja nämä eri tyyppiset osat muodostavat yhdessä rikkaan kokonaisuuden. Miksi tekstimusiikki ja virret eivät toimisi samalla tavalla jumalanpalveluksessa? Sama jos Mozartin *Don Giovanni* otettaisiin resitatiivit pois ja jäljelle jäisi pelkkiä lauluja toistensa perään.

³⁶ Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 105.

³⁷ Räsänen 1995, 180.

4 Nikkolan jumalanpalveluksen teksteihin säveltämä ja sovittama kuoromusiikki

Nikkola sävelsi pitkään kestäneen jumalanpalvelusuudistusprosessin aikana valtavan määrän liturgista musiikkia. Osa materiaalista on sellaista, jota ei enää voi hyödyntää, koska melodia on vaihdettu tai se ei ole mukana lopullisessa käsikirjassa. Osaa hän soisi käytettävän kuitenkin enemmän ja osa onkin jo seurakuntien aktiivisessa käytössä.

Valtaosa Nikkolan liturgisesta materiaalista pohjautuu gregoriaaniseen musiikkiin. Osmo Vatanen kuvaa gregoriaanista laulua:

-- gregoriaaninen laulu on nöyrää, vaatimatonta. Se ei pakota emotioon, mutta antaa siihen mahdollisuuden. Sävelmä jättää laulajalle mahdollisuuden samaistua siihen. Kauneus ja voima lisääntyvät, jos sisältöön voi samaistua. Ei sävel aiheuta kokemusta (Ereignis), vaan sana. Tärkeintä on, että ”sävelmän” nousut ja laskut täsmäävät (stimmen) sanojen merkityksen kanssa.³⁸

Mahdollisuuden tarjoaminen pakottamisen sijaan tiivistää osuvasti gregoriaanisen musiikin olemuksen. Kauneus ja sisältöön samaistuminen perustuvat tärkeiden sanojen parissa viipymiseen ja valinnan vapauteen. Tarkkaan harkitut, hienovaraiset kuviot ovat kestäneet aikaa, koska kaikkea kuluva (toistot tai sekvenssit) on vältetty. Tärkeät asiat valmistetaan käytännöllisesti ja fiksusti ja heikoille tavuille ei tule painotuksia. Luonteva laulaminen auttaa kuulijaa kuulemaan sanat ja unohtamaan laulajan. Vanhat melodiat ohjaavat laulajaa käytännöllisesti ja fiksusti tärkeitä asioita kohti. Tämä vaatimattomuus ja mahdollisuuden tarjoaminen pakottamisen sijaan on hyvin sopusoinnussa Nikkolan koko persoonan kanssa.

Liturgista musiikkia valittaessa, sovitettaessa tai sävelletessä Nikkola teroittaa sen istuvuutta kokonaisuuteen.

³⁸ Vatanen 2011, 8.

Kaikki pitäis suhteuttaa kokonaisuuteen: mitat ja tämmöset vaatimukset kans. Pikkupätkästä [kuten hallelujasäe] ei kannata mitään hirmusta juttua tehdä, sehän sitten törröttää siellä. Vaan että kaikella olisi sisällöstä nouseva painonsa ja mittansa.

Ehtoollisosioon valitaan sellaista musiikkia, joka ei vie liikaa huomiota itse ehtoollisen vietolta. Vaikka seurakuntalaisten ei ole tarkoituksaan analysoida kuulemaansa, Nikkola on oppinut luottamaan siihen, että ihmiset vaistoavat, kun kokonaisuus toimii saumattomasti. Pienillä ja hienovaraisilla yksityiskohdilla saa luotua paljon.

Edellisessä luvussa tuli esille, että kuoron tehtävä ei ole ainoastaan esittää moniäänistä kuoromusiikkia, vaan tuoda kuultavaksi myös yhtenäistä unisonolaulua ja rikastuttaa jumalanpalvelusta messusävelmistön ja virsikirjan monipuolisella käytöllä. Esilaulaja tai esilaulajaryhmä on merkittävä osa jumalanpalvelusta. Tämän vuoksi olen nostanut esille myös Nikkolan tuotannon yksiäänistä materiaalia. Opetus-CD *Hyvä on Herra kiittää: Jumalanpalvelusten kirjan musiikkia* antaa soivan esimerkin Nikkolan tavasta käsitellä omia sävellyksiään ja tekstimusiikkia yleensäkin.

Kussakin käsiteltävässä kohdassa on maininta, mistä kyseinen nuottimateriaali löytyy (♪) ja onko siitä olemassa äänite Nikkolan johtamana (🎧). Nuottimateriaalin lähteinä on käytetty seuraavia julkaisuja (tarkat julkaisutiedot lähdeluettelossa):

- Jumalanpalvelusten kirja
- Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto
- Kirkollisten toimitusten laulujen säestyskirja
- Messusävelmistön säestyskirja
- Virsikirjan liiteosan säestyskirja

Jumalanpalvelusten kirja löytyy myös kirkon internet-sivuilta pdf- ja doc-muodossa, mutta sivunumerot eivät ole samat kuin painetussa kirjassa. Tässä työssä on viitattu painetun kirjan sivunumeroihin. Lisä- ja virikeaineistoa selattaessa tulee muistaa, että eri messusävelmäsarjat viittaavat tuolloisiin

käsikirjakomitean ehdotuksiin³⁹. Ne eivät ole identtisiä nykyisin käytössä olevien messusävelmäsarjojen kanssa.

4.1 Kirkkovuoden antifonit -kokoelma

Jumalanpalvelusuudistusprosessin mukana Nikkola perehtyi gregorianiikkaan ja psalmilauluun. Koko kirkkovuoden kattava psalmilaulukokoelma ei ehtinyt kuitenkaan mukaan uudistukseen ja niin jumalanpalveluksista jäi puuttumaan olennainen osa – monet pyhät kun on nimettykin antifonien mukaan. Raskaan ja vaativan komiteatyöskentelyn jälkeen kului kymmenisen vuotta ennen kuin Nikkola tarttui tähän haasteeseen, mutta tällä kertaa yksin. Työskentelymallia mietittiin ja lopulta päädyttiin siihen, että Nikkola tekee antifoniehdotuksia, joista hän saa palautetta Lasse Erkkilältä, Jorma Hannikaiselta ja Osmo Vataselta. Jouko Martikainen paneutui teksteihin syvällisesti. Hän tutki niiden sisältöä ja painotuksia ja auttoi näin sävellystyössä. Palauteryhmän muutosehdotukset olivat lopulta vain muutamia nuotteja koskevia. Palauteryhmän istuntoihin osallistuivat aiemmin mainittujen lisäksi satunnaisesti myös Suvi Aalto, Juhani Haapasalo, Petri Lintunen, Aija-Leena Ranta, Ulla Tuovinen ja Teija Tuukkanen.⁴⁰

Nikkolan esikuvina olivat tuhannen vuoden takaiset mallit, kuten *Antifonale Monasticum* -kokoelma. Lisäksi hän sai mittaamattoman arvokasta apua Codehard Joppichilta. Joppich (s. 1932) on Baijerissa sijaitsevan Münsterschwarzachin benediktiiniluostarin munkki. Hän toimi 1970–1989 luostarin ensimmäisenä kanttorina ja 1980–1993 gregoriaanisen laulun ja liturgiikan dosenttina Essenin musiikkikorkeakoulussa. Joppich on ollut edelläkävijä rukoushetkien sävelmistön ja etenkin antifonien sävelmien muokkaamisessa kansankieleen istuviksi. Saksankielisillä katolisilla on käytössään kattava Rukoushetkien kirja, johon Joppich ja Hrabanus Erbacher laativan sävelmistön. He kävivät läpi säilyneet tuhannen vuoden takaiset rukoushetkimateriaalit ja lajittelivat antifonit sävellajeittain ja sävelmäperheittäin kulloistakin tekstiä ilmentäviin tyyppimelodioihin:

³⁹ Sähköpostiviesti 29.10.2012.

⁴⁰ Sähköpostiviesti 30.10.2012.

tyypilliset alut ja loput, keskisävelelle johtavat kulut jne. Antifoneissa on mukana myös neumimerkit. Kaksikko muodosteli työnsä pohjalta valtavan määrän esikuvien mukaisia antifonien sävelmiä.

Tuomo Nikkola, Erkki Tuppurainen, Osmo Vatanen ja Hannu Vapaavuori osallistuivat syyskuussa 1994 kansainväliseen gregoriaanisen laulun symposiumiin *Deutscher Liturgiegesang*. Symposiumin aiheena oli kansankielinen gregoriaaninen laulu ja erityisesti psalmilaulu. Joppich oli pääluennoitsija ja hän myös johti kuoroa. Nikkola vaikutti näkemästään, koska nuoret kuorolaiset lauloivat kaiken ulkoa ja Joppichin käsi eli koko ajan iskualojen mukaan. Hän johti antifonit kahdella ja psalmijaksot yhdellä kädellä. Joppich lupautui ystävällisesti jakamaan tietoaan suomalaisille. Hän piti toukokuussa 2005 Järvenpään seurakuntaopistolla kurssin, jossa läsnäolijat perehtyivät gregoriaanistyyppisten antifonien laatimisen saloihin. Hänen opastuksensa ja kannustuksensa olivat ratkaiseva sysäys työn alulle saamisessa. Ilman Joppichin apua antifonityö olisi jäänyt tekemättä – ainakin Nikkolalta.

Nikkolan psalmilaulukokoelmassa (*Kirkkovuoden antifonit 1–3*) on kirkkovuoden jokaiselle pyhälle gregoriaaninen antifoni ja psalmikaava kunkin tekstin affektin ja kirkkovuoden ajankohdan mukaan. Antifoneja muodostellessaan Nikkola valitsi ensin sävellajin ja etsi tyyppimelodioita. Alukkeet ja lopukkeet on saatu pitkälle tyyppimelodioista ja varsinaista säveltämistä on eniten antifonin puolivälissä. Alkuperäisiä tekstejä ja sävelmiä ei ole yritettykään pitää yhdessä, koska kuvioiden on tarkoitus tukea tekstiä ja käännöksessä tätä on mahdoton saada toimimaan. Sanojen painot, järjestykset ja pituudet ovat latinassa ja suomessa niin erilaiset. Poikkeuksena on helatorstain ”Galilean miehet”, jossa on käytetty osittain hyväksi alkuperäistä melodiaa. Teksti ja sävelmä säilytettiin yhdessä, koska Harald Andersén oli muodostellut antifonia jo aikanaan.

Nikkola mukaan suomen kieli on ilmaisuvoimaista ja taipuu erinomaisesti sisällön ilmaisemiseen musiikillisin keinoin. Pitkät sanat, diftongit, lyhyiden ja pitkien vokaalien vaihtelu ja soivat konsonantit tuovat rikkautta, jota ei saksasta

tai ruotsista löydy. Saksan lyhyitä sanoja on vaikea saada istumaan latinan kieleen perustuviin kadensseihin, mutta suomessa tätä ongelmaa ei ole. Neumimerkeistä hän sai vahvistusta näkemykselleen vivahteikkaasta, elävästä ja vapaasta laulutavasta. Nikkola harmittelee ihmisten jumiutumista nuottikuvaan ja erityisesti aika-arvoihin. Nykyinen notaatio ja tietokoneavusteinen nuotinkirjoitus aiheuttaa suuria haasteita tekstistä kumpuavan rytmin merkitsemiseen.

Kirkkohallituksen 2008 kustantamat psalmilaulukokoelmat on tehty nimenomaan kuoroja varten. Vihkoihin tarvittavat jumalanpalvelusten noin sadan antifonitekstin sävelmät valikoituivat noin 300:sta Nikkolan tekemästä versiosta. Hän rohkaisee heittäytymään ilmaisussa rohkeasti tekstin varaan ja harjoittamaan laulua jatkuvasti.

Ku luontevasti laulaa, niin kuulija kuulee sanat ja sen, miten se laulaja ellää siinä mukana. Mutta jos me huonosti lauletaan, niin huomio kiinnittyy meihin: ihmiset alkaa jännäämään, että pääseekö se ollenkaan loppuun.

Psalmilaulun johtamista opettaessaan Nikkola merkkautti nuotteihin viivat ja kolmiot, mutta oli lujasti kaikkea mekaanista vastaan. Tekstiä ei voi jakaa matemaattisiin yksiköihin, vaan sisällön painot ja tekstin iskualat määräävät painotukset ja ajankäytön, joissa käsi elää mukana vivahteikkaasti. Lyöntitekniikka täytyy hallita, mutta se ei saa vallita. Kun asiansa osaa hyvin, tekemiseen tulee vapautta. Psalmilaulun viehätys piilee juuri siinä, että se elää koko ajan, ei ole yhtään samanmittaista nuottia. Meillä ei ole tietoa, miten niitä on aikanaan laulettu vaan tehtävämme on saada ne eläväksi tässä hetkessä. Tämä onnistuu käyttämällä sisältöä, kieltä, tekstiä, mielikuvitusta ja tunnetta luovuuden apuna.

4.2 Virsikirjan jumalanpalvelusliitteen lisämateriaali

Messusävelmistö toimii hyvin ilman kuoroakin, mutta kuoron läsnäolo mahdollistaa monipuolisen toteutuksen. Tässä luvussa esitellään virsikirjan takaa löytyviin messusävelmiin ja lauluihin sellaista Nikkolan materiaalia, jolla kuoro voi tuoda jumalanpalvelukseen lisäarvoa. Täydellinen luettelo Nikkolan virsikirjasta löytyvistä sävelmistä on liitteestä 1.

4.2.1. Messusävelmistö

Kyrie-litania

Messun ensimmäinen ordinarium-laulu on Herra, armahda. Käsikirjoissa ensisijaiseksi vaihtoehdoksi tarjotaan Kyrie-litaniaa, koska sen katsotaan ilmaisevan B-vaihtoehtoa vahvemmin Kyrien esirukousluonnetta⁴¹. Kyrie-litanian käytön soisi yleistyvän, mutta erityisen suositeltava se on paastonaikana, jolloin Kunnia ja kiitosvirsi jäävät pois. Esilaulajana tai -lukijana toimii mieluiten joku muu kuin liturgi; ensisijaisesti seurakuntalainen tai esilaulajaryhmä tai heidän jälkeensä diakoni tai kanttori.⁴² Seurakunta laulaa rukousakklamaatiota. Esilukijalle on kolme yleistä ja yhdeksän kirkkovuoden eri ajankohtiin tarkoitettua tekstivaihtoehtoa.

Nikkola on säveltänyt ensimmäisen, toisen ja neljännen sävelmäsarjan Kyrie-litania ja rukousakklamaatiot.

♫ Kyrie-litania: Jumalanpalvelusten kirja s. 193–198

♫ Esilaulajan sävelmät Kyrie-litaniaan: Jumalanpalvelusten kirja s. 405–412

☞ Hyvä on Herraa kiittää I, raidat 3, 19 ja 51

Psalmien kertosäkeet

Psalmien kertosäkeet löytyvät virsikirjan jumalanpalvelusliitteestä numeroilla 761–790. Jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä kertosäkeisiin tehtiin kaikkiaan 25 valmista toteutusvaihtoehtoa: 4 yleisiin kertosäkeisiin, 1 valon

⁴¹ Palvelkaa Herraa iloiten 1997, 8.

⁴² Sariola 1998, 52.

rukoukseen ja 20 kirkkovuoden juhla-aikoihin. Nikkola ja Juhani Haapasalo tekivät näihin psalmikertoihin lähes kaikki sävelmät. Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoon näihin liitettiin etupäässä neliääniset psalmikaavat. Kumpikin kertosäkeen tekijä teki kaavat omiin kertoihinsa.⁴³

Näitä Nikkola toivoisi käytettävän enemmän. Malleissa on käytetty moniäänisiä kaavoja, joihin on helppo istuttaa uusi teksti ja näin kuoro pystyy laulamaan psalmin kirkkovuoden jokaisena pyhänä. Haapasalon kaavat ovat säännöllisiä, helposti uuteen tekstiin siirrettäviä, Nikkolan vähän vapaampia. Sävellajit kannattaa katsoa aina muuhun ympäristöön sopivaksi. Nämä toimivat yksiäänisenä, urkusäestyksellä tai neliäänisenä.

Toimituksiin on tehty viisi psalmikertosäettä (VKL 852-856), joista kaksi on Nikkolan muodostelema; VKL 852 *Tämän päivän on Herra tehnyt* (kaste) ja VKL 855 *Minä odotan, sinua, Herra* (hautaus).

Psalmien kertosäkeiden ja Valon rukouksen urkusäestykset:

♪ Messusävelmistön säestyskirja s. 84–95

♪ Virsikirjan liiteosan säestyskirja s. 48–63 (sis. viitteet sopiviin psalmisävelmiin)

♪ VKL 852 ja 855: Kirkollisten toimitusten laulujen säestyskirja s. 96 ja 99

Musiikkia kertosäkeisiin psalmeihin:

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.3.1.

☪ Hyvä on Herraa kiittää II, raidat 30–39, III kokonaan

Musiikkia kertosäkeisiin kiitosvirsiin (Laudamus)

1. ja 2. sävelmäsarjan Laudamus on sama, vain sävellaji on vaihdettu muuhun ympäristöön sopivaksi. Seurakunnan kertosäe pysyy samana ja tekstikokonaisuudet voi kantilloida joko esilaulaja, esilaulajaryhmä tai kuoro. Messusävelmistön säestyskirjassa on urkusäestys yksiääniselle esilaulajaryhmälle. Lisä- ja virikeaineistossa on kolme Nikkolan sekakuorolle tekemää vaihtoehtoa. Vaihtoehdot 1A ja 1B soveltuvat ensimmäisen ja toisen messusävelmäsarjan kanssa käytettäväksi. Samassa paikassa on myös soitinstemmat ja diskantti (fl, ob, cl, tr, vl 1–3, vla, vcl, cb) kertosäkeeseen.

⁴³ Sähköpostiviesti 30.10.2012.

Vaihtoehto 1A sopii edistyneemmälle kuorolle. Nikkola mainitsee erikseen Laudamuksen äänitteen cd:ltä *Uusi laulu: Messusävelmiä Suomen evankelisluterilaisen kirkon käsikirjakomitean mietinnöstä*, jossa Osmo Vatanen johtaa hienoa Voce et corde -kuoroa⁴⁴. Lisäksi kanttori voi tehdä omia sävelmiään.

Laudamuksen käytössä olen itse törmännyt ongelmaan, miten seurakunnalle saa tiedoksi heidän laulamansa kertosaäkeen. Se löytyy vain virsikirjan messusävelmäsarjan kohdalta eikä sille ole olemassa omaa virsitaululle laitettavaa numeroa. Vakituaisesti käytettynä seurakunta oppii sen kyllä, mutta joukossa on aina kirkossa harvemmin käyviä, jotka eivät saa sävelmästä kiinni.

Äläkää hyvät ihmiset mee niin!

Nikkola harmittelee nuottikuvan jättämistä mitalliseksi. Aika-arvot ovat vain suuntaa antavia eikä niitä ole tarkoitus toteuttaa orjallisesti. Versio 1A on turhan matalassa sävellajissa ja se kannattaa transponoida ylöspäin ainakin juhlapyhinä. Messusävelmistön säestyskirjassa on terssiä korkeampi versio, joka sopii hyvin yhteen normaalikorkuisen Kyrie-litanian ja Herra, armahda -laulun kanssa.

Esilaulajan yksiaäniset sävelmät:

♪ Jumalanpalvelusten kirja s. 494–496

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 6 (in Es, kertosaäkeessä urkusäestys, viimeisellä kerralla myös diskantti)

Yksiaäninen, urkusäestys, viimeisessä kertosaäkeessä diskantti:

♪ Messusävelmän säestyskirja s. 14 (in Es), s. 32 (in D), s. 154 (in F)

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 23 (in D)

Neliääninen kuorosovitus:

♪ Messusävelmistön säestyskirja s. 140 (in Es), 145 (in D), s. 149 (in F)

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.3.2.

Hallelujasäkeet, -laulut ja psalmilauseet

Aina kun evankeliumitekstiin voidaan liittää hallelujalaulu, sen yhteyteen on kirjoitettu myöskin hallelujasäe. Säkeen tehtävä on liittää Halleluja päivän

⁴⁴ Sähköpostiviesti 29.10.2012.

aiheeseen. Hallelujasäe voidaan laulaa osana hallelujaa, yleensä itse kertosäkeen ja tämän toiston välissä, joko tekstin lukemista ennen tai sen jälkeen. Kuoron laulama hallelujasäe toteuttaa luontevasti vuorotteluperiaatetta. Nikkola muodosteli säkeisiin sävelmämalleja, johon tekstit voi sijoittaa, mutta kanttori voi vapaasti tehdä oman versionsa. Kuorolle voi säveltää vaikka pienen ja kokonaisuuteen istuvan tekstimotetin.

Käytimme hallelujasäkeitä konservatorioaikoina jumalanpalvelusharjoituksissa, mutta muualla en ole niihin törmännyt. Nikkola on sijoittanut pysyvän hallelujasäkeen *Jäälin messuun* (ks. 4.5. *Jäälin messu*), mutta muualla hänkään ei ole niitä kuullut käytettävän.

Halleluja jätetään pois paaston aikana tuhkakeskiviikosta lähtien. Tällöin sen ja hallelujasäkeen tilalta voidaan käyttää psalmilauseetta.

Hallelujasäkeet:

♪ Jumalanpalvelusten kirja s. 501–503

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 9 (1. sävelmäsarjan hallelujalaulu ja -säe)*

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 26 (2. sävelmäsarjan hallelujalaulu ja -säe)*

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 41 (3. sävelmäsarjan hallelujalaulu ja -säe)*

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 41 (4a. sävelmäsarjan hallelujalaulu ja -säe)*

Psalmilauseet:

♪ Jumalanpalvelusten kirja s. 506–507

Ω Hyvä on Herraa kiittää II, raita 25 (sävelmä I)

Ω Hyvä on Herraa kiittää II, raita 26 (sävelmä II)

*Hallelujalaulujen sävelmät:

1 ja 2: Tuomo Nikkola, 3: Kaj-Erik Gustafsson, 4a: Harald Andersén

Me julistamme hänen kuolemaansa

Seurakunta voi laulaa ehtoollisrukouksen keskellä *Me julistamme hänen kuolemaansa* -hymnin. Nikkola teki alunperin jokaiseen sävelmäsarjaan oman hymninsä, mutta lopulliseen käsikirjaan tuli vain tämä toiseen sävelmäsarjaan sävelletty versio. Jos sitä ei haluta ottaa joka viikko, voidaan sillä juhlistaa suurempia kirkkopyhiä (etenkin pääsiäisenä). Kuorolaisia kannattaa

muistuttaa tekstin ja sävelmän suhteesta: ”kuolema” menee alaspäin, ”ylösnousemus” ylöspäin (samoja aiheita kunniassa ja kyriessä) ja ”julistamme”, ”todistamme” ja ”odotamme” pysyvät horjumatta paikoillaan.

Yksiääninen, urkusäestys:

♫ Messusävelmistön säestyskirja s. 23 ja 41 (in Es), s. 77 (in C)

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raidat 12, 29 (in Es)

Yksiääninen, urkusäestys (vaihtoehtoinen soinnutus):

♫ Messusävelmistön säestyskirja s. 56 (in Es), s. 132 (in C)

Ω Hyvä on Herraa kiittää I, raita 44 (in F), raita 60 (in C)

Neliääninen kuorosovitus:

♫ s.144 (in Es), 153 (in C), 175 (in F), 176 (SATB+org in F), 177 (SATB+org in Es)

Neliääninen kuorosovitus (vaihtoehtoinen soinnutus):

♫ Messusävelmistön säestyskirja s. 133 (in C)

VKL 815 *Herra, en ole sen arvoinen* (vastaus ehtoolliskutsuun)

Tämä lyhyt vastaus ehtoolliskutsuun on osoittautunut toimivaksi ja on erityisesti kuorojen käytössä. Sävelmä haluttiin mukaan lopulliseen materiaaliin ja sijoitettiin virsikirjassa hiukan erikoisesti konfirmaatio-osastoon. Nikkola kertoo, että laulu on tehty toisen sävelmäsarjan Jumalan Karitsa -aiheista. Tässäkin hän kannustaa kanttoreita tekemään omalle kuorolleen tai peräti koko seurakunnalle aivan oman sävellyksen.⁴⁵

Yksiääninen, urkusäestys:

♫ Messusävelmistön säestyskirja s. 187 (in g)

♫ Kirkollisten toimitusten laulujen säestyskirja s. 25

Kolmiääninen kuorosovitus:

♫ Messusävelmistön säestyskirja s. 187 (in g)

⁴⁵ Sähköpostiviesti 30.10.2012.

Herran siunaus

Nikkola on säveltänyt kolmen ensimmäisen sävelmäsarjan Herran siunauksen molemmat vaihtoehdot. Hän on tehnyt toisesta vaihtoehdosta myös kaksiaänisen urkusäestyksellinen version kahdelle liturgille, jossa kuoro yhtyy mukaan Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen -kohdassa. Koska Herran siunaus kuuluu liturgin tehtäviin, hän ei ole varma tämän ratkaisun teologisesta kestävyydestä. Jos käytössä on kaksi laulavaa liturgia, silloin tätäkään ongelmaa ei ole. Olemme käyttäneet tätä sovitusta Oulunsalossa juhlistamassa jouluyön messua.

Liturgin sävelmä:

♪ Jumalanpalvelusten kirja s. 508

Urkusäestys:

♪ Messusävelmistön säestyskirja s. 97–98

4.2.2 Jumalanpalvelusten lauluja

VKL 726 *Sinua me kiitämme*

Virsikirjasta löytyy numerolla 726 Kaj-Erik Gustafssonin säveltämä kiitosvirsi *Sinua me kiitämme*. Nikkola on muodostellut samaan Samppa Asunnan tekstiin toisen version gregoriaanisen sävelmän pohjalta kahdelle esilaulajaryhmälle urkujen säestyksellä.

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.3.3.

VKL 752 *Oi pyhä Kolmiyhdeinen* ja VKL 754 *Kun päivä painuu levolle*

Vesperin ja kompletion hymnisävelmät *Oi pyhä Kolmiyhdeinen* (*O lux beata*) ja *Kun päivä painuu levolle* (*Te lucis ante terminum*) ovat kumpikin Anna-Maija Raittilan suomentamia. Ne on yhdistetty virsikirjassa myöhäiskeskiaikaan sävelmään *Christe, qui lux es et dies*, mutta suomenruotsalaisessa virsikirjassa on

toinen, vanhempi sävelmä.⁴⁶ Nikkola muodosteli kumpaankin gregoriaanistyylliset melodiat alkuperäisten pohjalta.

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.3.10. Rukoushetkien hymnisävelmiä

VKL 753 *Herrani suuruutta nyt ylistän*; Marian kiitoslaulu (Magnificat)

Herrani suuruutta nyt ylistän on Marian ilmestyspäivän kolmannen vuosikerran evankeliumiteksti ja sen on muotoillut runoasuun Niilo Rauhala. Nikkola on tehnyt virrestä läpisävelletyn vuorovirsisovituksen kuorolle ja seurakunnalle. Se on julkaistu KJM:n proprium-aineistossa.

♪ KJM/proprium, tilausnumero 241 Herrani suuruutta nyt ylistän

VKL 755b *Valon hymni*

Valon hymnin b-sävelmä sopii erityisesti Valon rukouksen hymniksi, mutta sitä voidaan käyttää myös vesperissä ja kompletiorissa.

Urkusäestys:

♪ Virsikirjan liiteosan säestyskirja s. 38

VKL 802 *Sinua, Jumala, me ylistämme* (Te Deum)

Jumalanpalvelusten kirja suosittelee käyttämään Te Deum -hymniä etenkin juhla-aikoina aamurukouksessa Sakariaan kiitoslaulun sijasta⁴⁷. Te Deumissa Nikkola tuskaili suomen kielen istuttamista lyhyempään latinan kieliseen alkuperäiseen versioon. Hymnin laulaminen on erinomaista harjoitusta kuorolle eikä mitenkään helppo, mutta onnistuu ainakin pienemmällä ryhmällä.

⁴⁶ Verkkovirsikirja. Internet-aineisto.

⁴⁷ Jumalanpalvelusten kirja 2000, 528.

4.3 Kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelukset

Tässä luvussa on Nikkolan juhla-aikojen jumalanpalveluksiin tekemää materiaalia kirkkovuoden mukaisessa järjestyksessä. Suurin osa löytyy virsikirjan jumalanpalvelusliitteestä ja Jumalanpalvelusten kirjasta, mahdollinen lisämateriaali on mainittu kunkin kappaleen alaviitteessä.

VKL 756 *Oi saavu jo, Immanuel*

Tätä vanhaa hymniä käytetään adventin ajan rukoushetkissä ja adventtivesperissä. Virsikirjan liitteessä on saksalainen 1500-luvulta peräisin oleva melodia (*Oi taivaallinen Isämme/Vater unser im Himmelreich*), mutta se on tullut suosituksi kuorolauluksi toisella, ranskalaisella sävelmällä. Haapasalo ja Nikkola ovat tehneet ranskalaiseen sävelmään omat, läpisävelletyt vuorovirsisovituksensa. Virren voi laulaa kokonaan yhdellä sovituksella tai sitten läpisävellettynä.

♪ KJM/proprium, tilausnumero 240 *Oi saavu jo, Immanuel*

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.5.2. (Haapasalon sovitus 3.5.1.)

Me harhailimme eksyneinä

Me harhailimme eksyneinä kuin lampaat on tehty 2. messusävelmäsarjan Jumalan Karitsan laajennukseksi. Vanha trooppi-käytäntö⁴⁸ muistui mieleen Eino Wilhelmsin kirjan *Päiväjumalanpalvelus* (STKS 65, Helsinki 1957) alaviitteestä ja Nikkola päätti kokeilla sitä käytännössä Lutherin *Herra, armahda* -trooppivirren esikuvan mukaan. Tekstiksi hän valitsi katkelmia Jesajan kärsimysprofetiasta. Sävellystä on käytetty myös pitkäperjantain jumalanpalveluksessa tekstimotettina profetian lukemisen yhteydessä. Sen voi laulaa myös yksiaanisesti urkusäestyksellä.

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.5.10.

⁴⁸ Lempiäinen 1988, 28.

VKL 757 *Pyhä risti kärsimyksen (Crux fidelis)*

Pyhä risti kärsimyksen -tekstiä käytetään sekä Jeesuksen kuolinhetken rukoushetkessä että Pitkäperjantain sanajumalanpalveluksessa Ristin äärellä -kohdassa. Virsikirjassa numerolla 757 on virsisävelmä, johon löytyy Haapasalon virsisovitus lisä- ja virikeaineistosta kohdasta 3.5.9. Nikkola on tehnyt samaan tekstiin yksiaänisen hymnisävelmän.

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.5.8. *Pyhä risti kärsimyksen*

VKL 758 *Moitteet (Improperia)*

Moitteita voidaan käyttää pitkäperjantain sanajumalanpalveluksessa kohdassa 15a Ristin äärellä tai Jeesuksen kuolinhetken rukoushetkessä joko puheen tilalta kohdassa 6 tai kohdassa 7 Ristin äärellä. Vaihtoehto 1 on Osmo Vatasen muodostelema. Seurakunnan kertosäe löytyy virsikirjasta 758 *Pyhä Jumala, pyhä Väkevä* ja Juhani Haapasalo on tehnyt siihen erilaisia kuorosovituksia⁴⁹. Vatasen versio löytyy Hyvä on Herraa kiittää -äänitteeltä (levy II, raita 21) Nikkolan johtamana.

Nikkolan on yhdistänyt omassa versiossaan ensimmäisen ja toisen psalmikaavan. Valoisa, doorinen ensimmäinen kaava kertoo, mitä Jumala teki ja ihmisten osuus on laitettu hypodooriseen toiseen kaavaan, jonka keskisävel on alempana.

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 2.2.

Kerto-osan kuoroversiot (sov. Juhani Haapasalo):

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 3.5.7.

Pääsiäisylistys (Exsultet)

Pääsiäisyön messussa pääsiäisylistys voidaan joko lukea tai laulaa. A-messun esilaulajan sävelmä löytyy Jumalanpalvelusten kirjasta s. 311. B-messun ylistys on lyhyempi: kaksi keskimmäistä, yöhön viittaavaa kappaletta on jätetty pois,

⁴⁹ Sähköpostiviesti 8.5.2012.

joten sitä voi harkita käytettäväksi myös pääsiäisaamun messussa⁵⁰. Seurakunta jaksottaa ylistystä joko virrellä 94 *Nyt kansat kaikki laulakaamme* tai 100 *Sait, Jeesus, täyden voiton*. Nikkola pitää pääsiäis- ja jouluylistystä yömessujen kohokohtina. Erityisen hyvin niihin sopivat nuorten kuoron kirkkaat äänet. Jos kuoroa ei ole käytettävissä, kanttori voi laulaa esilaulajan osuudet ja seurakunta kertosaäkeen.

Pääsiäisylistys, vaihtoehto A:

♪ teksti: Jumalanpalvelusten kirja s. 180

♪ esilaulajan sävelmä: Jumalanpalvelusten kirja s. 376–379

♪ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 2.3.

☪ Hyvä on Herraa kiittää II, raita 22 (S: virsi 94)

Pääsiäisylistys, vaihtoehto B:

♪ teksti: Jumalanpalvelusten kirja s. 193–194

⁵⁰ Silvanuksen psalttari -blogi 2009. Internet-aineisto.

4.4 Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto

Jokaisesta seurakunnasta löytyvässä Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistossa⁵¹ on useamman eri tekijän (Löytty, Simojoki, Haapasalo) tuotoksia. Nikkola tuumaa suurimman osan ”täplähommista”⁵² olevan hänen kynästään lähtöisin. Tämä materiaali on enimmäkseen jumalanpalvelukseen jo valmiiksi kuuluvia tekstejä ja ne tukevat siten erinomaisesti liturgiasta käsin nousevaa musiikillista elävöittämistä. Lisä- ja virikeaineiston kanssa Nikkolalla oli ajatus, että kuoro opettaisi osat (esim. Me julistamme hänen kuolemaansa) seurakunnalle laulamalla niitä ensin muutamassa jumalanpalveluksessa.

Jumalanpalvelusta uudistettaessa kokeiltiin ordinarium-osien korvaamista virsillä ja muulla musiikilla, mutta ajatuksesta luovuttiin, koska haluttiin pysyä uskollisena alkuperäisten tekstien sisällölle⁵³. Tässä luvussa keskitytään messu- ja lisävirikeaineiston siihen sävelmämateriaaliin, joka ei tullut mukaan lopullisiin käsikirjoihin. Aineistosta löytyy paljon joka-aikaista materiaalia, joka sopii jumalanpalvelukseen aina kirkkovuoden ajankohdasta huolimatta (erikoispyhät poisluettuna).

Jatkossa Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto on korvattu lyhenteellä JLV ja numerot viittaavat sijaintiin lisä- ja virikeaineistossa. Käsittelyyn on otettu nimenomaan Nikkolan säveltämät tai muodostelemat kohdat, ellei muuta ole erikseen mainittu.

Pienen kunnian sävelmät (JLV 1.1. ja 4.1.)

Jos psalmiteksti luetaan jumalanpalveluksessa tai rukoushetkessä, kuoro tai esilaulaja voi laulaa pienen kunnian. Ajatuksena on saada kunnia paremmin esille. Antifoni jää tällöin pois.

⁵¹ Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 2007.

⁵² tahtiviivaton, varrettomilla umpinuoteilla kirjoitettu sävelmä

⁵³ Vapaavuori 2003, 63.

Valitukset (Lamentaatiot) (JLV 2.1.)

Ensimmäiseen psalmikaavaan sijoitetut Lamentaatiot on tarkoitettu käytettäväksi hiljaisen viikon ahtisaarnoissa ja iltakirkoissa. Tekstijakson (Val.1) voi laulaa 1–2 ihmistä tai pieni ryhmä, kuoro kertosäkeen ja seurakunta vastauslaulun (virsi 71 *Laupias Jeesus, minkä rikkomuksen teit* säkeistö kerrallaan). Lamentaatioiden tekstijaksojen sävelmät eivät ole mukana lopullisessa käsikirjassa, mutta ovat silti aivan käyttökelpoista materiaalia.

Hallelujalaulu (JLV 3.1.)

Aineistossa on yhdeksän hallelujalaulua. Useimmissa on yksiäänisen lisäksi sekakuorosatsi, urkusäestys tai diskanttiääni. Nikkolan hallelujalaulussa on urkusäestys. Näitä lyhyitä lauluja voi käyttää vaikka vastausmusiikkina tai erityismessujen hallelujina.

Pyhä Jumala (JLV 3.3.5.)

Aineistosta löytyy läpikirjoitettu esirukousehdotus (Pyhä Jumala), joissa esilaulajan teksti ja seurakunnan rukouslause vuorottelevat. Liturgi tai solisti laulaa esilaulajan osuudet ja kuoro seurakunnan kertosäkeen. Rukoukseen on myös urkusäestys. Lopun aamen kannattaa vaihtaa messusävelmistön aameneen seurakunnan yhteisesti laulettavaksi. Nikkola muistelee näiden tulleen Ruotsin kirkon materiaaleista⁵⁴.

Yhteisen esirukouksen rukouslauluja (JLV 3.3.6.)

Nikkola teki jokaiseen sävelmäsarjaan rukousakklamaatiot kuuteen eri rukouslauseeseen. Ne eivät tulleet mukaan lopulliseen versioon, mutta ovat käyttökelpoisia yhteisen esirukouksen jaksottamisessa.

⁵⁴ Sähköpostiviesti 8.5.2012.

Kertosäkeisiä Pyhä-lauluja (JLV 3.3.7.)

Pyhä-laulussa on kolme vaihtoehtoista toteutustapaa: seurakunta+esilaulaja/kuoro, seurakunta+esilaulaja+kuoro tai seurakunta yksin.

Adventin ja joulun iltarukous (vesper) (JLV 3.5.4.)

Anglikaanisista psalmisävelmistä muodosteltu kaksi vesperiä on julkaistu KJM:n proprium-aineistossa osana Vesper-sarjaa. Kumpikin on sävelletty esilaulajalle, sekakuorolle SATB ja uruille.

♪ KJM/proprium, tilausnumero 236 Adventtivesper

♪ KJM/proprium, tilausnumero 237 Jouluvesper

Olkoon teilläkin sellainen mieli (Palmusunnuntain epistolamotetti)

(JLV 3.5.11.)

Olkoon teilläkin sellainen mieli toistuu palmusunnuntain toisena lukukappaleena kaikkina kolmena vuosikertana. Nikkola on säveltänyt koko tekstin motetiksi solistille, sekakuorolle ja uruille ja sitä voi käyttää palmusunnuntain lisäksi myös ehtoollismusiikkina. Motetti on julkaistu KJM:n proprium-aineistossa ja se löytyy Oulun konservatorion kirkkomusiikin opiskelijoiden kuoron cd:ltä *Katselen Golgatalle* Nikkolan itsensä johtamana.

♪ KJM/proprium, tilausnumero 311 Olkoon teilläkin sellainen mieli

🎧 Katselen Golgatalle, raita 2

Hyljeksitty hän oli (Pitkäperjantain profetia) (JLV 3.5.12.)

Pitkäperjantain profetia on sävelletty sooloäänelle, neliääniselle sekakuorolle, uruille ja seurakunnalle. Teksti on Jesajan kirjan luvusta 53 (jakeet 3–7) ja se toistuu kaikkien vuosikertojen ensimmäisenä lukukappaleena. Seurakunta vastaa solistin ja kuoron laulamaan tekstiin virren 63 säkeistöillä 1–4. Motetti on julkaistu KJM:n proprium-aineistossa ja se löytyy Oulun konservatorion kirkkomusiikin opiskelijoiden kuoron cd:ltä *Katselen Golgatalle* Nikkolan itsensä johtamana.

♪ KJM/proprium, tilausnumero 312 *Hyljeksitty hän oli*

Ω Katselen Golgatalle, raita 4

4.5 Jäälin messu

Jääli on yksi Oulun suuralueista ja entisen Kiimingin kunnan taajama. Tämä luonnonläheinen alue on erityisesti lapsiperheiden ja Oulun keskustassa työssä käyvien suosima asuinpaikka ja sen väkiluku kasvaa koko ajan.⁵⁵ Kiimingin seurakunta pyysi Nikkolaa säveltämään jääliläisille oman sävelmäsarjan, jota käytettäisiin Jäälin kappelissa kerran kuussa pidettävässä messussa.

Jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä kirjoitettiin mitallisia ordinarium-tekstejä, jotka jätettiin ilman kiinteää sävelmää, jotta niistä voi tehdä esim. gospelversion nuorten messua varten. Nämä tekstit ovat virsikirjan takana on numeroilla 721–725. Käsikirjakomitea tahtoi näin tukea erityisjumalanpalvelusten ohjautumista kiinteämmäksi osaksi seurakunnan yhteistä jumalanpalveluselämää⁵⁶. Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistossa kohdassa 3.2. on viisi esimerkkiä musiikista näihin teksteihin. Niilo Rauhalan tekstit ovat säveltäneet Kari Tikka, Pekka Simojoki ja Tuomo Nikkola, Anna-Mari Kaskisen tekstit Pekka Simojoki ja Kaija Pispán tekstit Jaakko Löytty.

Nikkola valitsi *Jäälin messuun* Niilo Rauhalan tekstit, jotka hän oli säveltänyt jo aiemmin runoilijan omasta pyynnöstä. Herra armahda -laulun teksti on Anna-Mari Kaskisen tuotantoa. Messun musiikin säestyksistä vastaa yleensä soitinyhtye, johon kuuluu huilu, klarinetti, jousikvartetti ja piano/urut. Yhtyeen kokoamisesta ja harjoittamisesta vastaa Nikkola yhdessä seurakunnan kanttorin kanssa.

Alkusiunaus, vuorotervehdys, ehtoollisvuorolaulu ja aamenet lauletaan normaaleilla messusävelmillä. Yhteiset laulut ovat virsikirjan virsiä. Nikkola on tehnyt tälle kokoonpanolle joka kerta uusia virsisovituksia, joten ohjelmisto karttuu koko ajan. Messu on jääliläisille jo niin tuttu, että varsinainen esilaulajaryhmä ei ole enää välttämätön.

⁵⁵ Tietoa Jäälstä. Internet-aineisto.

⁵⁶ Sariola 1998, 58.

Jäälin messun ordinarium-osat:

1. Herra, armahda

- sanat SVK 722 *Isä, Luojamme taivaassa*, Anna-Mari Kaskinen 1997
- sävelletty Jäälin messua varten

2. Kunnia

- sanat SVK 723 *Jumalan on kunnia korkeuksissa*, Niilo Rauhala 1997
- sävelletty Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoa varten esimerkiksi mitallisiin ordinarium-teksteihin (3.2.3.)

3. Kiitosvirsi

- sanat SVK 729 *Isä, Kaikkivaltias*, Niilo Rauhala 1999 (sama teksti, mutta eri sävel)
- sävelletty Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoa varten esimerkiksi mitallisiin ordinarium-teksteihin (3.2.3.)

4. Halleluja

- sävelletty Jäälin messua varten

5. Pyhä

- sanat Niilo Rauhala
- sanat ja sävel Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoa varten esimerkiksi mitallisiin ordinarium-teksteihin (3.2.3.)

6. Jumalan Karitsa

- sanat Niilo Rauhala
- sanat ja sävel Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineistoa varten esimerkiksi mitallisiin ordinarium-teksteihin (3.2.3.). Muokattu hiukan Jäälin messua varten.

5 Lopuksi

Tarkoitukseni oli kirjallisena työnä selvittää Tuomo Nikkolan näkemyksiä kuoron roolista jumalanpalveluksessa. Heti ensimmäisissä yhteydenotoissa säveltäjän kanssa selvisi, että Nikkolan ajatuksissa kuoroa ei voi erottaa itsenäiseksi toimijaksi. Kuoro ei vieraile tai avusta, vaan on läsnä ja osallistuu. Koko olettamukseni siitä, että kuoro rikastuttaa jumalanpalvelusta automaattisesti kääntyi hiukan pääläelle: jumalanpalvelus on jo itsessään monipuolinen ja kuoro voi syventää olemassa olevaa. Valveutunut kuoronjohtaja tutustuttaa kuorolaiset teksteihin ja niiden merkityksiin ja näin kuorolaisista tulee jumalanpalveluksen toimittajia eikä esiintyjä.

Oli silmiä avaavaa tutustua näennäisen vaatimattomiin sävellyksiin, joiden sisältö on mietitty ja mitoitettu huolellisesti omalle paikalleen sopivaksi. Kuoron ohjelmisto valitaan turhan usein niin, että se on taidollisesti ylärajoilla tai vähintäänkin kehittävää ja kuorolaisten kuvitellaan tylsistyvän, jos he eivät saa riittävästi haasteita. Kuoronjohtajalla täytyisi kuitenkin olla uskallusta palata yhä uudestaan perusasioiden pariin ja jumalanpalveluksen tekstit antavat tähän mielekkään mahdollisuuden. Monimutkaiset harmoniat ja polyfoniset koukerot eivät toimi, jos pohjalla ei ole yhtenäistä ja kaunista unisonolaulamista.

Nikkolan avoin puhe sanan esillä pitämisestä muutenkin kuin musiikin kautta sai minut mietteleeäksi. Kannan ehkä vastuuni seurakunnassa, mutta olenko osaltani rakentamassa yhteistä kirkkoa? Riittääkö se, että käytän aikaa virsivalintoihin, pitäydyn rippikoulutunneilla kirkon opetuksessa ja yritän toimia kristillisten arvojen mukaisesti? Nikkolan esimerkin mukaan ei. Kirkkomuusikon on helppo piiloutua urkuparvelle nuottien taakse ja jättää lähetyskäsky pappien ja muiden puhetyöläisten hoidettavaksi. Itse sain tästä terveellisen näpäytyksen, kun eräs kuorolainen pyysi, että laulaissimme kuoroharjoituksen lopuksi virren. Tämän hyvinkin aiheellisen toiveen jälkeen olemme päättäneet kuoroharjoitukset aina johonkin kirkkovuoden ajankohtaan liittyvään virteen ja yhteiseen Herran siunaukseen.

Kirjoitan näitä loppusanoja adventin alla. Kuorot valmistautuvat joulukonsertteihin ja joulun jumalanpalveluksiin ja kaikkialla on innostunut ja odottava tunnelma. Yksi ryhmä harjoittelee Bachin Jouluoratoriota ja toiset valmistautuvat viemään joulutunnelmaa vanhainkotiin. Seurakuntien musiikkiryhmät ovat erikoistuneet kamarikuoroiksi, uusia sovituksia ja tyylejä kokeileviksi lauluyhtyeiksi ja projektiluontoisesti työskenteleviksi suurkuoroiksi. Yhä enemmän tulee vastaan myös laulajia, jotka haluavat kantaa kortensa kekoon palvelemalla omaa seurakuntaansa tavallisissa jumalanpalveluksissa. Olipa musiikin tai kuoron muoto mikä tahansa, paljon on kiinni kuoron johtajasta: kukoistava ja elinvoimainen toiminta ei ole mahdollista ilman omistautuneita ja työteliäitä toimijoita. Yksittäinen ihminen ei voi olla hyvä kaikessa, mutta kaiken voi tehdä niin hyvin kuin mahdollista. ”Kuoro lauloi mieluummin kuin hyvin” -kommentit saavat jäädä historiaan, sillä kautta linjan tapahtunut musiikillisen osaamisen taso näkyy myös kirkon piirissä.

Kuorotoimintaa enemmän mietin hengellisen kuoromusiikin kohtaloa. Onko meillä enää tulevaisuudessa tuomonikkoloita, jotka säveltävät pyyteettömästi tavallisen kuoron ja seurakunnan voimavaroin toteutettavaa hengellistä kuoromusiikkia? Barokin ajan yleisneromuusikoista on tultu tilanteeseen, jossa osaaminen on eriytynyttä: on taitavia urkureita, kuoronjohtajia ja laulajia, mutta miten on säveltäjien ja sovittajien laita? Kanttorin toimenkuva antaa hyvin mahdollisuuden panostaa esim. urkujen soittoon, mutta säveltämiseen keskittyminen on vaikeampi perustella, ellei nyt samalla satu olemaan armoitettu kuoronjohtaja, joka säveltää oman kuoronsa tarpeisiin. Säveltäminen ja sovittaminen on laji, jota pitää opiskella ja harjoitella siinä missä soittoa ja lauluakin.

Nikkolan työhön ja jumalanpalveluksen rakenteisiin ja historiaan perehtyessä tuntuu kuin olisi saanut uutta puhtia jumalanpalvelusten suunnitteluun. Halusin kirjallisen työn tukevan käytännön työtä ja tämä tavoite toteutui odotetusti. Vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia on paljon, kun vain osaa etsiä ja pitää silmät ja korvat auki. Kaavat auttavat työntekijää, mutta pysyvät kuolleina, ellei ihminen puhalla niihin henkeä omalla tekemisellään ja asenteellaan.

Kirjallisen työn kirjoittaminen oli hidas ja vaivalloinen prosessi. Aihe ei meinannut millään löytää uomaansa, vaan projekti oli pitkään hajallaan eikä punaista lankaa löytynyt. Halusin tehdä työn, joka tekisi jollain lailla oikeutta arvostamalleni ihmiselle ja josta olisi käytännön hyötyä. Vuoden verran kannoin kirjastosta kirjoja, luin niitä satunnaisesti, selailin nuotteja ja podin huonoa omaatuntoa. Vyyhti lähti purkautumaan, kun Jumalanpalvelusten kirjan lopussa oleva luettelo tekstien ja sävelmien tekijöistä osui silmiini. Nikkolan nimi oli mainittu siellä 30 kertaa! Minulla oli mahdollisuus syventyä sellaisen ihmisen työhön, joka on vaikuttanut näin suuresti nykyisen jumalanpalveluksemme rakentumiseen. Pelkkien tosiasioiden lisäksi hän on antanut käyttöönsä matkan varrella keräämänsä kokemuksen, hiljaisen tiedon ja oikean sydämen sivistyksen.

Työn aikana syntyneet ajatukset voi kiteyttää Nikkolan lausahdukseen:
"Kyllä meillä on jalo laji."

Lähteet

Haastattelut

Nikkola, Tuomo 2012. Haastattelu 14.4.2012. Kiiminki. Mp3-tallenne. Tekijän hallussa.

Sähköpostilähteet

Nikkola, Tuomo 2012. Nimetön sähköpostiviesti. 8.5.2012.

Nikkola, Tuomo 2012. Täsä jo jotaki. 20.9.2012.

Nikkola, Tuomo 2012. Täsä lissää. 30.10.2012.

Nikkola, Tuomo 2012. Vielä yks asia. 30.10.2012.

Painamattomat lähteet

Huhtala, Heidi 2007. *Tuomo Nikkola ja sisältölähtöisyys. Oulussa toimivan kirkkomusiikin säveltäjän ja kouluttajan näkemyksiä*. Kirjallinen työ. Sibelius-Akatemia, Kuopion osasto, kirkkomusiikin koulutusohjelma.

Painetut lähteet

Aalto, Jalmari 1978. Suomenkielisen seurakuntaveisuun vaiheita alkulähteiltä nykyaikaan. Teoksesta Haapio, Markku 1978. *Suomen kirkkokuorot*. Etelä-Suomen kustannus Oy. Lieto.

Gummerus, Jaakko 1929. Jumalanpalveluselämä Turun tuomiokirkossa keskiajan lopulla. Teoksessa *Turun tuomiokirkon vuosisataiset vaiheet* (toim. Jul. Finnberg). Otava. Helsinki 1929.

Helasvuo, Veikko 1963. *Kuorolaulun vaiheet. Moniäänisen vokaalimusiikin historia*. Otavan kirjapaino. Keuruu.

Holma, Juhani 2010. Luterilaisen jumalanpalvelusmusiikin juurilla. Teoksessa Hannikainen, Jorma (toim). *Facultas ludendi*. Erkki Tuppuraisen juhla-kirja. Sibelius-Akatemia. Kuopion osasto.

Jackendoff, Ray 1993. *Patterns in the mind. Language and human nature*. Harvester Wheatsheaf. Exeter, Great Britain.

Jalkanen, Kaarlo 1982. *Suomen Kanttori-urkuriliitto 75 vuotta*. Suomen Kanttori-urkuriliitto. Helsinki.

Jumalanpalvelusten kirja 2000. *Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I*. Kirkkopalvelut. Suomen kirkon sisälähetysseura. Helsinki.

Jumalanpalvelusten lisä- ja virikeaineisto 2007. Käsikirjakomitea.

Kirkollisten toimitusten laulujen säestyskirja 2005. Kirkkopalvelut ry. Pieksämäki.

Käsikirjakomitean mietinnön Perustelut 1997. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja A 1997:5. Helsinki.

Lempiäinen, Pentti 1988. *Virsitieto*. Kirjapaja. Jyväskylä.

Messusävelmistön säestyskirja 2000. (Messusävelmistötyöryhmä: Juhani Haapasalo, Kaj-Erik Gustafsson, Tuomo Nikkola, Risto Valtasaari, Osmo Vatanen, Hanna Koskinen). Kirkon keskusrahasto. Pieksämäki.

Nuotio, Tarmo 1963. *Jumalanpalveluksemme musiikki*. Agricola-seura. Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino. Pieksämäki.

Pajamo, Reijo & Tuppurainen, Erkki 2004. Suomen musiikin historia. *Kirkkomusiikki*. WSOY. Porvoo.

Pajamo, Reijo 1978. Juubalista Joonas Kokkoseen. Piirteitä kirkkomusiikin historiasta. Teoksesta Haapio, Markku. 1978. *Suomen kirkkokuorot*. Etelä-Suomen kustannus Oy. Lieto.

Pajamo, Reijo 1991. *Tuhansin kielin*. Suomen kirkkomusiikkiliitto 60 vuotta. Suomen kirkkomusiikkiliitto. Helsinki.

Pajamo, Reijo 1994. Kirkollisen kuorotoiminnan vaiheista. Artikkeliteoksesta *Näkökulmia Suomen kirkkomusiikkiin*. Sibelius-Akatemia. Yliopistopaino. Helsinki.

Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas 2000. Suomen ev. lut. kirkkohallituksen julkaisuja 2000:6. Jyväskylä.

Räsänen, Johanna 1995. *Seurakuntalaisten jumalanpalveluskokemukset ja uudistusodotukset vuonna 1992*. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro 66. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sarelin, Birgitta 2005. *Musiken i kyrkan*. Skrifter i praktisk teologi 48. Åbo Akademi. Åbo.

Sariola, Yrjö 1998. *Mennään messuun*. Johdatus uudistuvaan jumalanpalvelukseen. Kirjapaja Oy. Helsinki.

Suomen kirkon tilastolliset vuosikirjat. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere:
- *Haastettu kirkko*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Bookwell Oy, Porvoo 2012.

- *Monikasvoinen kirkko*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. Kirkon tutkimuskeskus Tampere 2008. WS Bookwell Oy. Porvoo 2008.
- *Kirkko muutosten keskellä*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere 2004. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.
- *Kirkko uudelle vuosituhannelle*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1996–1999. Kirkon tutkimuskeskus. Gummeruksen kirjapaino Oy, Jyväskylä 2000.
- *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1992–1995, 1984–1987, 1980–1983, 1976–1979, 1972–1975, 1967–1971, 1962–1966, 1957–1961, 1952–1956, 1947–1951, 1942–1946, 1937–1941, 1932–1936, 1928–1931*. Kirkon tutkimuskeskus.

Tuppurainen, Erkki 2000. Kanttoreiden koulutus Suomessa 1900-luvun jälkipuoliskolla. Teoksesta *Suomen kirkkomuusikot – Finlands kyrkomusiker* 2000. Suomen Kanttori-urkuriliitto ry. Esa Print Oy. Lahti.

Vapaavuori, Hannu 1997. *Virsilaulu ja heräävä kansallinen kulttuuri-identiteetti*. Suomen kirkkohistoriallinen seura. Saarijärvi.

Vapaavuori, Hannu 2003. Virsi luterilaisessa perinteessä. Teoksesta *Kirkkomusiikin käsikirja* (toim. Lasse Erkkilä et al.). Kirjapaja Oy. Jyväskylä.

Virsikirjan liiteosan säestyskirja 2003. Kirkkopalvelut. Pieksämäki.

Internet-aineisto

Ala-Vainio, Timo 2009. Kuoro jumalanpalveluksessa – Musiikkilahjan käyttäjä vai hengellinen rakentaja. Iso Kirja -opisto / University of Wales. Käytännön teologian pro gradu -tutkielma. [www.hsmry.fi > Musiikkiaiheet artikkelit > 24.11.2010 Kuoro jumalanpalveluksessa gradu > pdf-tiedosto 1,2 mt] Luettu 29.11.2010.

Kiimingin seurakunnan kirkkoneuvoston kokoukset 2012. [www.kiiminginseurakunta.fi > Hallinto > Kirkkoneuvoston kokoukset 2012 > Kirkkoneuvosto 21.3.2012]. Luettu 17.10.2012.

Kirkon tilastot. [sakasti.evl.fi > Tilastot > Seurakuntien toiminta > Yleinen seurakuntatyö] Luettu 16.4.2012.

Leinonen, Miia & Niemelä, Kati 2012. Jumalanpalvelus arjen voimana: Seurakuntalaisten jumalanpalvelusodotukset ja -kokemukset. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 29. Luettu 25.12.2012.

Messusävelmistön tekijätiedot.

[http://evl.fi/Virsikirja.nsf/liitetiedostot/0007/\$FILE/messusavelmiston_tekijatiedot.pdf]. Luettu 6.9.2012.

Oivamäki-Tähtinen, Kaija 2007. ”Musiikki alkaa siitä, mihin sanat loppuvat” Esitelmä musiikkiterapiasta Hypnoosipäivillä helmikuussa 2007.

[http://hypnologia.com/lehdet/0703/musiikki073.html?keepThis=true&TB_iframe=true&height=600&width=800] Luettu 19.4.2012.

Reime, Hannu 2007. Kieli ja musiikki. Lähetetty 13.4.2007 Yle Radio 1:n ohjelmasarjassa "Viikon kieli". Muistiinpanot luettavissa osoitteessa [<http://www.lausti.com/articles/languages/musiikki.html>.] Luettu 19.4.2012.

Silvanuksen psalttari 2009. Juha Leinosen blogi. [www.psalmilaulaja.blogspot.fi > Blogin arkisto > Huhtikuu 2009 > maanantai, 6. huhtikuuta 2009: Triduumin liturgista aineistoa: Pääsiäinen]. Luettu 22.10.2012.

Tietoa Jäälstä. Jäälän asukasyhdistys ry. [www.jaali.fi > Jääli/Yleistietoa]

Vapaavuori, Hannu. Virren vaiheet. [www.evl.fi > Virsikirja > Virren vaiheet > Muodonmuutos]. Luettu 22.10.2012.

Vatanen, Osmo. Johdantoa gregoriaaniseen lauluun ja liturgisen laulun sisällön- ja kielenmuotoisuuteen. Alustus ELRIM:n jumalanpalvelusseminaarissa, Istanbulissa 28.–30.3.2011. [http://www.elrim.org/articles/Lantisen_kirkkolaulun_juuria.pdf]. Luettu 7.5.2012.

Vier-Türme-Verlag. Der Verlag der Mönche von Münsterschwarzach. Godehard Joppichin esittely luostarin kustantamon sivuilla. [<http://www.vier-tuerme-verlag.de/Nach-Autor/Godehard-Joppich/>]. Luettu 7.5.2012.

Verkkovirsikirja. [www.evl.fi > Virsikirja > 550 > Taustatietoja]. Luettu 22.10.2012.

Ylen vuosikymmenet. [www.yle.fi > Mikä on Yle? > Ylen historia > Ylen vuosikymmenet]. Luettu 17.10.2012.

Liitteet

Liite 1. Tuomo Nikkolan sävelmät v. 1986 virsikirjassa

Virret

507 *Herra, lahjanasi sain nuoren elämäni*

Jumalanpalvelusten tekstejä ja lauluja

Jumalanpalvelukset ja rukoushetket

Lauluja

755b *Oi, ilon lähde ja aurinkomme*

Psalmin kertosaiteita

761 *Hyvä on Herraa kiittää*

763 *Minä laulan kiitosta Herralle*

765 *Iloitse, tytär Siion*

766 *Iloitkaa aina Herrassa!*

767 *Katso, pimeys peittää maan*

768 *Sana tuli lihaksi*

769 *Jumalan sädehtivä kirkkaus*

770 *Tulkaa, kumartukaamme maahan*

771 *Kiittäkää Herraa*

783 *Ylistetty olkoon Pyhä Kolminaisuus*

784 *Jumala on turvamme*

Kirkolliset toimitukset

Lauluja

815 *Herra, en ole sen arvoinen*

Psalmin kertosaiteita

852 *Tämän päivän on Herra tehnyt*

855 *Minä odotan sinua, Herra*

Liite 2. Tuomo Nikkolan sävelmät *Jumalanpalvelusten kirjassa*

Laulut

- vkl 761 *Hyvä on Herraa kiittää*
- vkl 766 *Iloitkaa aina Herrassa*
- vkl 765 *Iloitse, tytär Siion*
- vkl 784 *Jumala on turvamme*
- vkl 769 *Jumalan sädehtivä kirkkaus*
- vkl 767 *Katso, pimeys peittää maan*
- vkl 771 *Kiittäkää Herraa, kertokaa*
- vkl 763 *Minä laulan kiitosta*
- vkl 755b *Oi, ilon lähde ja aurinkomme*
- vkl 770 *Tulkaa, kumartukaamme maahan*
- vkl 768 *Sana tuli lihaksi*
- vkl 783 *Ylistetty olkoon Pyhä Kolminaisuus*

Messusävelmistö

Ensimmäinen sävelmäsarja

- Kyrie-litania
- Laudamus
- Me julistamme

Toinen sävelmäsarja

- Kyrie-litania
- Herra, armahda, 1. vaihtoehto
- Pyhä
- Jumalan Karitsa

Neljäs sävelmäsarja

- Kyrie-litania

Messusävelmistön liite

Muita psalmisävelmiä

- sävelmä 3
- sävelmä 5
- sävelmä 6
- sävelmä 7
- sävelmä 10

Esilaulajan sävelmät kertosaakeiseen kiitosvirteen (Laudamus)

- 1. ja 2. sävelmäsarja

Hallelujalaulut

- 2. sävelmäsarja
- 4. sävelmäsarja, 2. vaihtoehto

Herran siunaus

- sävelmäsarjat 1–3, 2. vaihtoehto

Lähde: *Jumalanpalvelusten kirja* / Luettelo tekstien ja sävelmien tekijöistä (s. 457–462)

Liite 3. Jäälin messun ordinarium-sävelmät

Jäälin messu

Säv. Tuomo Nikkola

Herra, armahda (Kyrie)

San. Anna-Mari Kaskinen

Bm G D/F# F# Bm G A7 D Em Bm F#7 Bm

1. I - sä, Luo-jam-me tai-vaas-sa, py - hä ja i - kui-nen Ju - ma - la, kuu-le ja ar mah-da mei - tä.
 2. Jee - sus, Her ram-me ai - no - a, syn-nin ja kuo-le-man voit - ta - ja, kuu-le ja ar mah-da mei - tä.
 3. I - sä, Luo-jam-me tai-vaas-sa, kaik-ki-en luo-tu - jen aut - ta - ja, kuu-le ja ar mah-da mei - tä.

Kunnia (Gloria)

San. Niilo Rauhala

D G/B A/C# D A D

E Ju - ma - lan on kun - ni - a kor - ke - uk - sis - sa.
 D Em Bm G D/A G/B A D
 S Ih - mi - sil - lä pääl - lä maan rau - ha hä - nen lah - ja - naan.

Kiitoslaulu (Laudamus)

San. Niilo Rauhala

G G/B D7 Em C Am C/G G Em G/D

1. I - sä, Kaik - ki - val - ti - as, Her - ra, tai - vaan... Ku - nin - gas! Si - nu - a me
 C G/B Am G/B D(sus4) D C A7/C# D7 G
 ku - mar - ram - me, y - lis - täm - me lau - lul - lam - me, suu - ri Ju - ma - lam - me.

2.
 Kristus, Poika Jumalan,
 synnit kannat maailman.
 Armahda, oi Jeesuksemme!
 Ota vastaan kiitoksemme,
 tule turvaksemme.

3.
 Jeesus, Herra ainoa,
 pyhä, korkein kaikista,
 ylistetty hengen kanssa!
 Isä tuo kiitostansa
 kansa riemuissansa.

Halleluja

D A Bm A⁷ G/B D G D Bm E⁷/B A

Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja!

D A Bm A⁷ G/B D G D A⁷ D

Hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja, hal - le - lu - ja!

Pyhä (Sanctus)

San. Niilo Rauhala

G G/B C Em C G/B D G G/B D Am/C G/B D G

1. Py - hä, py - hä, py - hä! kai - kuu kaik - ki maa. Kaik - ki - val - ti - as - ta, kan sat, pal - vo - kaa.
2. Hoo - si - an - na! soi - koon kaut - ta kan - so - jen, ku - nin kaam - me saa puu luok - se ih - mis - ten.

Em Bm C G Em A D^(sus4) D G Am⁷ D Am G/D D G

Py hyy - ten - sä näyt - tää Her - ra voi mas saan, maan ja tai vaan täyt - tää kirk - ka - u - del - laan.
Siu nat - tu hän ol - koon, hän on aut - ta - ja. Hoo - si - an - na soi - koon kor - ke - uk - sis - sa!

Jumalan Karitsa (Agnus Dei)

San. Niilo Rauhala

Bm G Bm D A⁷ D F[#]m Bm/D

1. Ju - ma - lan Ka - rit - sa, pe - las - ta, ar - mah - da! Si - nä maa - il - man syn - nin
2. Ju - ma - lan Ka - rit - sa, rau - ha - si lah - joi - ta! Si - nä maa - il - man syn - nin

F[#]m Em/G A⁷ F[#]7/A[#] Bm^(sus4) Bm Em F[#]7 Bm

kan - noit, si - nä ris - til - lä uh - rin an - noit kaik - ki - en puo - les - ta.
kan - noit, si - nä e - lä - män meil - le an - noit, kuo - le - man voit - ta - ja.